

**Memòria de la prospecció arqueològica a la
muntanya de Monjuïc
Barcelona (Barcelonès)**

Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona: 129/17

Novembre 2019

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized, fluid script that appears to be 'Gemma Caballé Crivillés'.

Gemma Caballé Crivillés

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	2
1.1. Fitxa tècnica del jaciment	3
1.2. Resolució	4
1.3. Marc geogràfic i geològic. Situació de la muntanya de Montjuïc	4
1.4. Notícies històriques	6
1.5. Motius de la intervenció. Objectius	8
1.6. Treballs realitzats	8
1.7. Metodologia	9
2. RESULTATS	
Fitxes dels elements localitzats	10
Planta ubicació elements	54
3. CONCLUSIONS	55
4. BIBLIOGRAFIA	57

Annex I: Documentació Fotogràfica (format digital)

1. INTRODUCCIÓ

En aquesta memòria es presenten els resultats i conclusions de la intervenció arqueològica efectuada a la Muntanya de Montjuïc. Els treballs han consistit en la prospecció arqueològica de la muntanya, per localitzar possibles restes, que permetin ampliar el seu coneixement arqueològic i històric. La intervenció relativa a la prospecció s'ha dut a terme entre els dies 23 d'octubre al 10 de novembre de 2017.

Els treballs estan promoguts i finançats pel Servei d'Arqueologia de Barcelona (ICUB). El mateix Servei ha supervisat les tasques relatives a la intervenció. Els treballs arqueològics s'han dut a terme amb la corresponent autorització del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. El codi d'intervenció del Servei d'Arqueologia de l'Ajuntament de Barcelona és el 129/17.

En relació a aquesta intervenció, cal destacar l' assessorament i acompanyament per part dels arqueòlegs Jordi Ramos i Carme Miró (del Servei d'Arqueologia de Barcelona), als quals volem mostrar el nostre agraïment.

1.1. Fitxa tècnica del jaciment

FITXA TÈCNICA

Jaciment. Barcelona.

Lloc de la intervenció. Muntanya de Montjuïc

Coordenades UTM. 428102, 4579620
(ETRS89) 428772, 4578555
430712, 4580275
429467, 4580120

Població. Barcelona (districte de Sants-Montjuïc)

Comarca. Barcelonès

Dates intervenció. 23 d'octubre al 10 de novembre de 2017

Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona: 129/17

Tipus de jaciment. Urbà. Muntanya de Montjuïc, amb ocupació des de la Prehistòria fins a l'actualitat

Cronologia. segles 2900/2500 aC
segle XX

Tipus d'intervenció. Preventiva. Prospecció arqueològica

Motivació de la intervenció. Ampliació de les dades i coneixement històric i arqueològic de la muntanya de Montjuïc.

Promotor. Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura de Barcelona. Servei d'Arqueologia

Direcció arqueològica. Gemma Caballé Crivillés

1.2. Resolució

Resolució de la Directora dels Serveis Territorials del Departament de Cultura a Barcelona, de 25 de febrer de 2015, **autoritzant, la realització d'una intervenció arqueològica preventiva de prospecció i documentació a la Muntanya de Montjuïc**, Barcelona (Barcelonès)

Expedient: R/N 470 K121-NB 2017/1-20981

Activitat autoritzada: Prospecció i documentació

Termini de realització de la intervenció: del 23 d'octubre al 10 de novembre de 2017

Direcció arqueològica: Gemma Caballé Crivillés

1.3. Marc geogràfic i geològic. Situació de la muntanya de Montjuïc

Barcelona és un municipi situat en una plana que presenta uns 5 km d'amplada. Té com a límits el mar a l'est; la serra de Collserola, integrada dins la Serralada Litoral Catalana, al sud-oest, amb el cim de Sant Pere Màrtir; el Tibidabo com a cim destacat al nord i al nord-oest, destaca el Puig del Baró; el delta del riu Llobregat al sud, i el delta del riu Besòs, al nord-est. El seu relleu físic pertany a tres unitats: la Serralada Litoral, el Pla de Barcelona i els deltes del Llobregat i del Besòs.

En conjunt, el Pla de Barcelona és fruit d'una falla que s'originà per l'enfonsament del Massís catalano-balear, que determinà la seqüència geològica del subsòl de la zona, on les capes més profundes estan compostes per pissarres del paleozoic amb intrusions granítiques. Durant el miocè i el pliocè es dipositaren margues i argiles damunt de les pissarres, amb alguna intrusió de graves. Posteriorment, la descomposició dels massissos que envoltaven el Pla aportaren acumulacions de blocs de calcàries i argiles, a les quals es sobreposaren en períodes més secs, formacions de crostes calcàries.

El Pla de Barcelona està format pel territori comprès entre el mar Mediterrani i la Serralada Litoral d'est a oest, i entre els rius Besòs i Llobregat de nord a sud. Al nord hi ha la Serra de Collserola, que n'és el cim més alt (542m s.n.m.). La serralada de Sant Mateu, a llevant, i el massís del Garraf, a ponent, fan que les entrades fàcils al pla d'al·luvió damunt el qual reposa la ciutat, siguin els passos fluvials del Besòs i el Llobregat. El Pla de Barcelona és una plataforma suaument inclinada cap al mar. El seu nivell es veu alterat per elevacions naturals, com els Serrats de la Rovira, al nord-oest i els turons menors del front marítim, que són el Mont Taber, i el bloc de Montjuïc (189 msnm), situat al sud de la ciutat.

La badia existent entre aquestes dues formacions del front marítim va donar lloc a una zona lacustre coneguda com el Cagalell. Aquesta zona de maresmes o aiguamolls es va originar amb la formació d'una barrera d'arena litoral, probablement després de la darrera fase glacial (fa uns 15.000 anys). A la llacuna hi anaven a parar diverses rieres, com la de Valdonzella, de Magòria i de la Creu d'en Malla, que hi van anar dipositant llocs argilosos, i molt orgànics, de color gris o negre. Amb el temps,

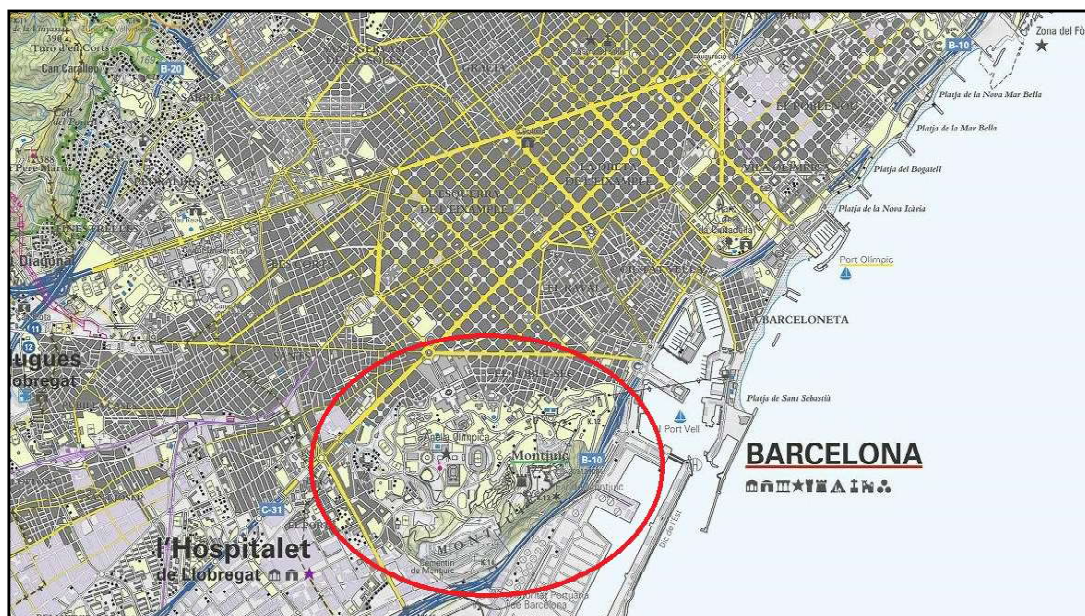
la zona lacustre va quedar reblerta, de manera que ja no apareix als primers plànols de la ciutat del segle XVI.

La línia de costa ha anat avançant al llarg dels temps. En època romana, les aigües arribaven fins a la vessant marina del Mont Taber, seguint el litoral aproximadament per la part alta de l'actual Parc de la Ciutadella. A mesura que la costa va anar avançant es varen formar zones humides o de pantans que es recullen en la toponímia, com el Clot, la Llacuna, el Gorg, o l'estany del Port, als peus de Montjuïc.

Les òptimes condicions climàtiques i estratègiques de la ciutat han afavorit al llarg del temps al seu desenvolupament. Els seus orígens se situen en el petit pujol de Tàber, però ben aviat els límits s'anaren expandint pel pla.

Situació de la muntanya de Montjuïc

La muntanya de Montjuïc s'ubica al sud de la ciutat de Barcelona i el seu punt més elevat se situa a 184'8m snm. Està formada per roques sedimentàries (argiles, gresos i conglomerats), que s'haurien dipositat en un delta que durant el miocè desembocava al mar. Els seus materials provenien de l'erosió del massís de Collserola, de manera que a la roca de Montjuïc s'hi troben còdols de totes les litologies presents en el massís (granits i pissares. Al nord de la muntanya hi ha afloraments rocallosos de gresos del miocè i blocs de calcària.

Plànol de la zona sud de la ciutat de Barcelona, amb la muntanya de Montjuïc encerclada (www.icgc.cat)

1.4. Notícies històriques

La posició estratègica de la muntanya de Montjuïc, al costat del Mediterrani i d'una important via fluvial com és el Llobregat, ha motivat que ja fos ocupada des de la prehistòria. En aquest sentit, cal destacar el jaciment del taller de Jaspi¹ al peu de castell de Montjuïc. A partir dels materials recuperats durant la intervenció arqueològica duta a terme es va ubicar cronològicament el jaciment en època epipaleolítica. Del període del Bronze Final es va documentar una sitja al carrer d'Anníbal², a la part més septentrional de la muntanya.

A partir de diferents intervencions arqueològiques s'ha constatat la importància de l'assentament d'època ibèrica al cim del turó, que tindria una àrea de poblament i nucli comercial. La ubicació estratègica de Montjuïc, en relació a la visió i control del pla de Barcelona i la Serralada Litoral, juntament amb la seva situació respecte el mar i el riu Llobregat haurien afavorit el creixement i importància de l'assentament ibèric. Cal destacar el fet que el Llobregat era navegable, fet que permetia una important activitat comercial amb la zona interior del territori. Del període ibèric antic (segles VI-V aC) s'han documentat algunes restes relatives a la ocupació de la muntanya, tot i que les evidències més destacables a nivell arqueològic se situen a l'ibèric ple (segles V-IVaC). D'aquest moment destaquen la localització, per part de Serra Ràfols, d'un conjunt de sitges al Pont de l'Esparver o Via de Magòria. La seva excavació es va dur a terme l'any 1946 i destaca la localització a l'interior d'una de les sitges d'un carro datat al segle IV aC³. En el mateix espai es va efectuar una nova intervenció arqueològica l'any 1990⁴, on es van documentar 21 sitges. D'aquestes destacaven les seves dimensions, que permetien l'emmagatzematge d'un important volum de gra. La interpretació relativa a les dimensions de les sitges apuntaria a l'emmagatzematge d'un important excedent cerealístic, que implicaria la seva comercialització per via marítima.

Pel que fa a l'àrea destinada al poblament, durant la intervenció de l'any 1987⁵ a la zona on s'hi ubicava el castell de Port es va recuperar material ibèric i es va localitzar un mur en sec, que va ser interpretat com a possible tancament associat amb el poblat. En relació a la població, l'any 1931⁶ a la part alta del cementiri del sud-oest, a tocar del fossar de la Pedrera es van localitzar dues sitges. A l'interior d'una de les sitges s'hi situaven quatre esquelets humans ben dipositats. L'ocupació de la muntanya continuarà durant el període ibèric final (segles III-II aC), tal i com indiquen les restes localitzades d'aquest moment, de les quals destaquen les sitges documentades durant la construcció de l'estadi Municipal l'any 1929⁷. Algunes de les 15 sitges, que presentaven també unes dimensions destacables, haurien estat reutilitzades com a sepultures.

La continuïtat d'ocupació de la muntanya en època romana s'ha evidenciat també a partir de les diferents intervencions arqueològiques. A més de l'aprofitament de la ubicació de Montjuïc en relació al mar i al riu Llobregat, que permetria la continuació de l'activitat comercial, a partir d'aquest moment la muntanya va ser aprofitada com a pedrera. En aquest sentit, el 1990⁸ es va documentar,

a l'entorn del fossar de la Pedrera, una pedrera romana. D'aquesta se'n va localitzar un front de 50m de longitud i 10m d'alçada. A la intervenció abans esmentada relativa a l'estadi Municipal⁹, es va documentar (a nivell gràfic) un forn d'àmfores, un possible dipòsit d'*opus signinum*, així com diversos retalls al nivell natural, reblerts amb rebuigs de forn.

Al barri de la Magòria, a l'entorn de l'edifici de la Campana, es van documentar diverses estructures en sec, que es correspondrien a les fonamentacions de diferents àmbits d'una vil·la romana, de fundació tardo-republicana ¹⁰. L'ocupació de l'espai tindria continuïtat posteriorment a la fundació de *Barcino*, al pla del Mont Taber en època imperial (a finals del segle I aC) i fins a època tardana (V-VII). En aquest sentit, cal destacar la documentació d'un enterrament, associat a una possible necròpolis d'aquest període, l'any 1971¹¹ durant la construcció del Museu Etnològic.

A l'edat mitjana l'ocupació de l'espai se situaria inicialment a la zona de la necròpolis judaica (al sud de les instal·lacions de tir i al nord de la plaça de la Sardana). En relació a aquesta necròpoli, a partir de la intervenció arqueològica de l'any 2001¹² (al subsòl de les instal·lacions de tir) es van documentar un mínim de 557 tombes, que s'afegirien a les 171 excavades el 1946. La seva cronologia aniria dels segles IX al XIV. Un altre punt destacable d'assentament medieval es correspon al castell de Port, documentat al segle XI, la construcció del qual estaria associat al control del Port, de la vilanova del Port situada als peus del turó del castell i de les zones d'explotació agrària a les zones del Pla del Llobregat. La seva vigència a nivell administratiu aniria fins al segle XII. Funcionava amb el castell l'església de Santa Maria de Port, les restes de la qual se situarien al subsòl de l'actual parròquia de la mare de Déu del Port. A banda d'aquesta església vinculada al castell, a nivell documental apareixen referenciades 5 capelles més (Sant Ferriol, Sant Julià, Sant Fruitós, Sant Bertran i Santa Madrona), que se situarien a les zones dels camins que anaven fins a la ciutat de Barcelona, a les vessants nord i nord-oest de la muntanya. La cronologia inicial d'algunes d'aquestes ermites se situa al segle XI i tan sols es conserva la de Santa Madrona. Al segle XI es té constància documental de l'existència d'una torre al capdamunt de la muntanya de Barcelona, que a finals del mateix segle disposa de llum per a funcionar com a far. Al segle XV s'hi edifica una caseta per al guarda.

En el mateix punt on s'hi ubicava el far medieval s'hi va edificar, el 1640, un fort militar, depenent del Consell Municipal. La fortalesa es va destruir parcialment el 1705, durant la Guerra de Successió. Posteriorment a la finalització de la Guerra, l'any 1751 es va edificar una nova fortalesa, que va ser projectada per l'enginyer militar Juan Martín Cermeño. Aquest fortí es correspon al castell de Montjuïc i se n'ha documentat diferents elements en diverses intervencions arqueològiques, així com restes de la fortificació anterior. Fins el 1811 el castell va ser un element clau dels diferents conflictes i atacs a la ciutat i posteriorment va funcionar com a presó i quarter.

1.5. Motius de la intervenció. Objectius

Les dades històriques, les estructures i edificis conservats, així com les restes arqueològiques documentades en diferents punts del seu subsòl suposen que la muntanya de Montjuïc formi part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric. En aquest sentit, tot el subsòl de la muntanya està protegit arqueològicament a partir de la Carta Arqueològica de Barcelona (<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236> Unitat: Montjuïc). Tal i com estableix la normativa municipal, d'acord amb la legislació vigent en matèria de patrimoni, qualsevol actuació que comporti una afectació del subsòl en aquesta zona suposa la realització d'una intervenció arqueològica, amb el caràcter de Preventiva.

En el marc del Pla Barcino s'ha considerat important ampliar el coneixement arqueològic i històric de la muntanya de Montjuïc, a partir dels treballs de prospecció arqueològica relatius a la present memòria.

Els objectius a nivell general de la intervenció arqueològica han estat la localització de possibles evidències arqueològiques a la muntanya. La seva localització ha de permetre ampliar i completar el coneixement i les dades relatives als jaciments ja coneguts i a nivell general a la història de Montjuïc.

1.6. Treballs realitzats

Els treballs realitzats han consistit en la prospecció arqueològica visual de la muntanya de Montjuïc, incidint de manera especial en diferents punts. Aquests han estat determinats per l'existència de jaciments coneguts en una àrea propera, així com per les dades històriques i documentals relatives a l'existència d'edificacions i elements. S'ha exclòs de l'àrea de prospecció les zones del Cementiri del sud-oest, el castell de Montjuïc i la necròpolis jueva. A més de la prospecció arqueològica, tal i com indicava el Projecte d'Intervenció Arqueològica (redactat pel Servei d'Arqueologia de Barcelona), s'ha efectuat un buidatge de les noves publicacions bibliogràfiques no incloses al catàleg de la carta arqueològica. Els nous indrets o àrees arqueològiques s'han inclòs en una fitxa individualitzada per a cadascun d'ells, dins les directrius del sistema informàtic Castalia.

1.7. Metodologia

La prospecció arqueològica s'ha efectuat a partir de l'observació dels diferents punts, a nivell superficial, per tal de localitzar possibles restes estructurals, així com retalls o obertures al nivell

natural i materials en superfície. S'han situat els diferents punts on s'ubicarien edificacions, a partir de les dades bibliogràfiques, i s'ha prospectat aquestes zones per tal de localitzar possibles restes en superfície de les mateixes.

S'ha realitzat una fitxa de cadascun dels nous punts o àrees on s'han localitzat restes arqueològiques, o on s'hi ubicarien edificis documentats bibliogràficament. A la mateixa fitxa s'hi inclou la ubicació topogràfica dels nous punts i la seva documentació fotogràfica (que s'amplia, en format digital, a l'annex II de la Memòria). Aquestes fitxes es presenten a l'apartat 2 de la memòria, que es correspon als resultats dels treballs. Així mateix s'ha efectuat la documentació planimètrica de les àrees relatives a cadascun dels nous indrets, que es presenta a l'annex I).

Notes

¹ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3065>

² <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3056>

³ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3132>

⁴ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3115>

⁵ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3078>

⁶ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3122>

⁷ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3059>

⁸ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3115>

⁹ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3059>

¹⁰ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/2998>

¹¹ <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3066>

¹² <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3061>

2. RESULTATS. FITXES DELS ELEMENTS LOCALITZATS

ID 01

NOM SINGULAR Carrer Doctor Font i Quer

ALTRES

(restes de paviment d'*opus signinum* i possible mur en sec)

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

Context Muntanya de Montjuïc

Districte Sants-Montjuïc

Codi Parcel·la

Codi d'Illa

Adreces

Coordenades x: 429555, y: 4579321

(ETRS89)

DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Descripció Al sud-est respecte l'estadi olímpic, al límit d'un dels marges de la zona enjardinada situada a l'inici del carrer Doctor Font i Quer (al seu punt de contacte amb Passeig Olímpic), s'observen les restes d'un paviment d'*opus signinum*. Aquestes restes van ser localitzades per Carme Miró i Jordi Ramos l'any 2006 (Miró i Ramos 2013, 140). La vegetació existent no permet apreciar de manera clara si el paviment està associat directament amb algun mur, ni l'existència de materials ceràmics en superfície. Per la seva posició, el paviment podria haver sofert un lleuger desplaçament respecte la seva posició inicial, en el moment de la formació del marge (quan es va obrir el camí). Aquesta obertura hauria suposat el desmuntatge de part del paviment. A un nivell superior d'on s'ubica el paviment s'observa una alineació de pedres, que podria correspondre's a un mur que funcionaria amb el paviment. Aquest possible mur estaria lligat en sec, sense que s'apreciïn restes de morter de calç.

Les restes del paviment d'*opus signinum* i del possible mur en sec podrien estar associades a alguna estructura, tipus dipòsit, que formarien part d'algun assentament agrícola, de cronologia romana. La seva cronologia inicial s'ha ubicat al segle III dC i la final, al segle I aC (Miró; Ramos 2013, 140). En relació al tipus d'assentament amb el que estarien vinculades, cal destacar la proximitat d'aquestes restes amb les localitzades durant la construcció de l'Estadi Olímpic Lluís Companys, que es corresponien a un forn d'àmfores, un dipòsit d'*opus signinum* i 15 o 16 sitges, algunes de les quals haurien estat reaprofitades com a sepultures.

L'ocupació de la muntanya de Montjuïc en època romana mostra la continuïtat de l'assentament existent en el període ibèric. Les dades aportades per les diferents intervencions arqueològiques dutes a terme indiquen un poblament i un nucli comercial establerts en època ibèrica, amb una cronologia inicial que se situaria als segles VII-VI aC. La instal·lació de la població en aquest punt respon a la posició estratègica de la muntanya, juntament amb la proximitat amb el mar i el riu Llobregat (navegable en aquest moment). Aquests assentaments tindrien continuïtat en època romana republicana i també posteriorment a la fundació de *Barcino*, a finals del segle I aC. L'explotació de la muntanya com a pedrera i les diferents restes associades a l'emmagatzematge i manipulació dels productes localitzades (com ara sitges, dipòsits i forns) mostren l'existència de diferents sectors artesanals, juntament amb assentaments agrícoles i ramaders.

Imatges

Vista general de les restes

Detal del pavimen d'«opus signinum»

Restes del possible mur

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació deficient

Estat

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció legal

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Protecció legal Ajuntament

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Àrea productiva/ dipòsit

Cronologia inicial Preurbà / 218 - 10 a.C.

Cronologia final: Urbà / Antiguitat tardana / 300 - 399 d.C

Cronologia

Preurbà / 218 - 10 a.C.

Urbà / Roma imperi / 10 a.C. - 299 d.C.

Urbà / Antiguitat tardana / 300 - 399 d.C.

DOCUMENTACIÓ**Bibliografia**

DE LA VEGA GÓMEZ, J. (1977). «Documents per a la carta arqueològica del Pla de Barcelona», Butlletí Mediterrània 10, Barcelona, pp. 9-44.

MIRÓ ALAIX, C.(1998). «El passat antic de la muntanya de Montjuïc». *Els barris de Barcelona II, Sants-Montjuïc, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. pp. 18-25.

MIRÓ ALAIX, C. (2001). «Els ibers al Pla de Barcelona: el poblat ibèric de Montjuïc», De Barcino a Barcinona (segles I-VII), MHCB, Barcelona, pp. 112-139.

MIRÓ, C; RAMOS, J. (2013). «Un exemple d'eplotació de la Carta Arqueològica de Barcelona: les vil·les i els petits assentaments agrícoles. Una primera radiografia del *territorium*». Quaderns d'Història i Història de la Ciutat de Barcelona. Època II, 9. Museu d'Història de Barcelona. RODÀ, I. (1977). «La dispersión del poblamiento en el término de Barcelona en la época anterromana». *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad, XVII*. Ajuntament de Barcelona - Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona. pp. 47-92.

ROCA BLANCH, E. (2000). «Montjuïc, la muntanya de la ciutat». Institut d'Estudis Catalans, Barcelona. Institut de Cultura. pp.138-153.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat /3059>

ID 02**NOM SINGULAR** Jardins del darrere de l'Institut Cartogràfic de Catalunya**ALTRES**(Restes de murs i de paviment d'*opus signinum*)**SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces****Coordenades UTM** x: 429404 y: 4580115**(ETRS89)****DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES**

Descripció Als jardins de darrera de l'edifici de l'Institut Cartogràfic de Catalunya s'hi situen les restes d'un mur i d'un paviment d'*opus signinum*, que van ser localitzades per Carme Miró i Jordi Ramos l'any 2007 (Miró i Ramos 2013, 142). Les restes s'observen en el talús del marge generat en el moment de l'obertura del camí que se situa en aquest punt. Aquesta obertura hauria suposat el desmuntatge de la continuació del mur i del paviment, així com el contacte entre ells. Les arrels i vegetació existent, així com els desprendiments de terra del talús afecten l'estat actual i conservació de les restes.

A partir del que s'observa, el mur estaria bastit amb pedres lleugerament escairades i lligades amb morter de calç i presenta una gruix i potència considerables. Al límit del talús s'aprecien les restes d'un altre possible mur, que recorreria en perpendicular respecte el primer i amb el que definarien un angle de tancament de dos àmbits. El contacte entre els dos murs hauria quedat afectat per les arrels i el desprendiment del talús. Al nivell superior definit pel mateix talús hi ha una zona plana, al subsòl de la qual s'hi ubicarien la continuació del paviment d'*opus signinum* i les possibles restes de més murs i estructures associades amb les que s'observen. En aquesta zona superior, s'ha recuperat un fragment de ceràmica comuna oxidada, de possible cronologia romana.

Les restes dels murs i del paviment d'*opus signinum* podrien estar associades a alguna estructura, tipus dipòsit, que formarien part d'algun assentament agrícola, de cronologia romana. En aquest sentit, cal destacar la proximitat d'aquestes restes amb les d'una tomba en caixa de tègula, de secció triangular, localitzades l'any 1971, durant la construcció de l'edifici del Museu Etnològic. La seva cronologia se situaria en època tardoantiga, entre els segles V-VIII dC (Rodà 1975, 63). En aquesta mateixa zona, al sud del Museu Etnogràfic, en el marc de les prospeccions on s'han documentat aquests murs i paviment, s'han localitzat les restes d'un mur de possible cronologia tardoantiga (fitxa 03). Totes aquestes restes s'ubiquen en una àrea propera a la zona de l'ermita de Santa Madrona, on segons Josep de la Vega s'hi hauria localitzat un mil·liari.

L'ocupació de la muntanya de Montjuïc en època romana mostra la continuïtat de l'assentament existent en el període ibèric. Les dades aportades per les diferents intervencions arqueològiques dutes a terme indiquen un poblament i un nucli comercial establerts en època ibèrica, amb una cronologia inicial que se situaria als segles VII-VI aC. La instal·lació de la població en aquest punt respon a la posició estratègica de la muntanya, juntament amb la proximitat amb el mar i el riu Llobregat (navegable en aquest moment). Aquests assentaments tindrien continuïtat en època romana republicana i també posteriorment a la fundació de *Barcino*, a finals del segle I aC. L'explotació de la muntanya com a pedrera i les diferents restes associades a l'emmagatzematge i manipulació dels productes localitzades (com ara sitges, dipòsits i forns) mostren l'existència de diferents sectors artesanals, juntament amb assentaments agrícoles i ramaders.

Imatges

Vista general del mur i el paviment d'«opus signinum»

Detall del mur

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació deficient

Estat en procés de degradació pels desprendiments del marge i l'acció de la vegetació (arrels)

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Protecció legal Ajuntament

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Àrea productiva/ dipòsit

Cronologia inicial Preurbà / 218 - 10 a.C.

Cronologia final: Urbà / Antiguitat tardana / 300 - 399 d.C

Cronologia

Preurbà / 218 - 10 a.C.

Urbà / Roma imperi / 10 a.C. - 299 d.C.

Urbà / Antiguitat tardana / 300 - 399 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

MIRÓ ALAIX, C.(1998). «El passat antic de la muntanya de Montjuïc». *Els barris de Barcelona II, Sants-Montjuïc, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. pp. 18-25.

MIRÓ ALAIX, C. (2001). «Els ibers al Pla de Barcelona: el poblat ibèric de Montjuïc», De Barcino a Barcinona (segles I-VII), MHCB, Barcelona, pp. 112-139.

MIRÓ, C; RAMOS, J. (2013). «Un exemple d'eplotació de la Carta Arqueològica de Barcelona: les vil·les i els petits assentaments agrícoles. Una primera radiografia del *territorium*». Quaderns d'Història i Història de la Ciutat de Barcelona. Època II, 9. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura. pp.138-153.

RODÀ, I. (1977). «La dispersión del poblamiento en el término de Barcelona en la época anterromana». *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, XVII. Ajuntament de Barcelona - Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona. pp. 47-92.

ROCA BLANCH, E. (2000). «Montjuïc, la muntanya de la ciutat». Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

RODÀ, I., 1975. «Notas arqueológicas: Una tumba de «tegulae». *Montjuich*», *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, Ajuntament de Barcelona - Museu d'Història de la Ciutat, Barcelona, pp. 57-68.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat /3012>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3066>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat /2915>

ID 03

NOM SINGULAR Passeig de Santa Madrona 19-35. Jardins al nord del Museu Etnològic de Barcelona.

ALTRES

(mur tardoantic)

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

Context Muntanya de Montjuïc

Districte Sants-Montjuïc

Codi Parcel·la

Codi d'Illa

Adreces

Coordenades UTM x: 429480 y: 4580064

(ETRS89)

DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES**Descripció**

A la zona enjardinada, situada a l'alçada del Passeig de Santa Madrona 19-35, al nord del Museu Etnològic de Barcelona, s'han localitzat les restes d'un mur. La seva direcció és NO-SE i discorre pel nivell superior del jardí on se situa. S'observa la seva cara nord-est i mostra una factura constructiva de pedres lleugerament escairades, disposades de manera irregular, i lligades amb abundant morter de calç. A la part inferior observada del mur s'inicia la seva fonamentació, que té més amplada. L'extrem SE del mur hauria quedat afectat quan es va definir el talús que diferencia la zona enjardinada respecte el camí situat a un nivell inferior. Pel que fa a la cara sud-oest del mur, està coberta pel nivell existent. Aquest probablement cobreix els nivells i estructures que funcionarien amb el mur en aquesta àrea.

Les seves dimensions, característiques constructives i direcció fan descartar que es tracti d'un mur associat amb l'enjardinament actual. La seva factura constructiva mostra una possible cronologia tardoantiga. A l'entorn del mur s'han recuperat en superfície tres fragments de ceràmica oxidada, de possible cronologia romana. A la cara que s'observa del mur no s'aprecien indicis de murs de tancament, amb els que definissin el tancament d'un o més àmbits, si bé aquesta possibilitat no es pot descartar. D'aquesta manera, aquest mur podria haver funcionat com a tancament d'alguna edificació situada en aquest punt.

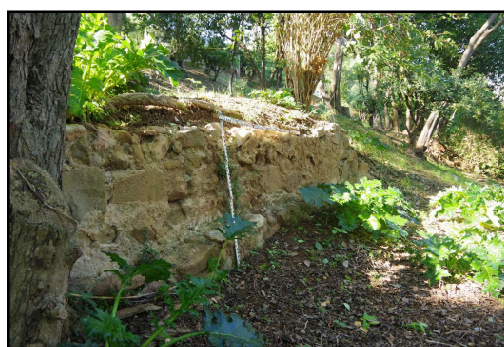
Pel que fa a la seva contextualització cronològica en època tardoantiga, cal destacar la proximitat del mur amb l'enterrament localitzat durant la construcció del Museu Etnològic de Barcelona, l'any 1971 i que se situaria en un darrer moment del mateix període, als segles V-VII (Rodà 1975, 63). Cal destacar també, que a poca distància al sud-est del mur es va efectuar una intervenció arqueològica l'any 2007, dirigida per Emiliano Hinojo (Còdex, Arqueologia i Patrimoni). Els treballs estaven motivats per la localització, durant la realització de la Carta Arqueològica de Barcelona (efectuada per Jordi Ramos, d'Àtics, SL), d'una possible tomba d'estructura de tègules en el mateix marge on s'ha localitzat el mur. Els resultats van ser negatius pel que fa a la confirmació de l'existència de la tomba, però van permetre documentar dos nivells arqueològics amb materials de cronologia romana. La documentació dels dos nivells indicaria la presència d'un establiment romà en una zona propera (Hinojo 2007, 13), que podria estar associat amb el mur que s'ha localitzat. En aquesta mateixa àrea s'hi ubiquen les restes del mur i el paviment d'*opus signinum* dels jardins del darrera de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (fitxa 02), així com la zona propera a l'ermita de Santa Madrona, on segons Josep de la Vega s'hi hauria localitzat un mil·liari.

L'ocupació de la muntanya de Montjuïc en època romana mostra la continuïtat de l'assentament existent en el període ibèric. Les dades aportades per les diferents intervencions arqueològiques dutes a terme indiquen un poblament i un nucli comercial establerts en època ibèrica, amb una cronologia inicial que se situaria als segles VII-VI aC. La instal·lació de la població en aquest punt respon a la posició estratègica de la muntanya, juntament amb la proximitat amb el mar i el riu Llobregat (navegable en aquest moment). Aquests assentaments tindrien continuïtat en època romana republicana i també posteriorment a la fundació de *Barcino*, a finals del segle I aC. L'explotació de la muntanya com a pedrera i les diferents restes associades a l'emmagatzematge i manipulació dels productes localitzades (com ara sitges, dipòsits i forns) mostren l'existència de diferents sectors artesanals, juntament amb assentaments agrícoles i ramaders.

Imatges

Planta d'un tram del mur

Alçat

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació deficient

Estat

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Protecció legal Ajuntament

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Àrea productiva/ hàbitat

Cronologia inicial Urbà / Antiguitat tardana / 300 - 399 d.C

Cronologia final:

Cronologia Urbà / Antiguitat tardana / 300 - 399 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

- DE LA VEGA GÓMEZ, J. (1977). «Documents per a la carta arqueològica del Pla de Barcelona», Butlletí Mediterrània 10, Barcelona, pp. 9-44.
- HINOJO GARCIA, E. (2007). *Memòria de la intervenció arqueològica al Passeig Santa Madrona, 19-35 (Barcelona, Barcelonès). Codi: 060/07*. Codex, Arqueologia i Patrimoni. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.
- MIRÓ ALAIX, C. (1998). «El passat antic de la muntanya de Montjuïc». *Els barris de Barcelona II, Sants-Montjuïc, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona. pp. 18-25.
- MIRÓ ALAIX, C. (2001). «Els ibers al Pla de Barcelona: el poblat ibèric de Montjuïc», De Barcino a Barcinona (segles I-VII), MHCB, Barcelona, pp. 112-139.
- MIRÓ, C; RAMOS, J. (2013). «Un exemple d'eplotació de la Carta Arqueològica de Barcelona: les vil·les i els petits assentaments agrícoles. Una primera radiografia del *territorium*». *Quaderns d'Història i Història de la Ciutat de Barcelona. Època II, 9*. Museu d'Història de Barcelona. Institut de Cultura. pp.138-153.
- RODÀ, I. (1977). «La dispersión del poblamiento en el término de Barcelona en la época anterromana». *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad, XVII*. Ajuntament de Barcelona - Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona. pp. 47-92.
- ROCA BLANCH, E. (2000). «Montjuïc, la muntanya de la ciutat». Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.
- RODÀ, I., 1975. «Notas arqueológicas: Una tumba de «tegulae». *Montjuich*», *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, Ajuntament de Barcelona - Museu d'Història de la Ciutat, Barcelona, pp. 57-68.
- <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>
- <http://cartaarqueologica.bcn.cat /3012>
- <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3066>
- <http://cartaarqueologica.bcn.cat /2915>

ID 04**NOM SINGULAR** Castell de Port**ALTRES****SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces****Coordenades UTM** x:428719 y: 4578642**(ETRS89)****DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

Les restes del castell de Port se situen en un petit promontori a la vessant sud-oest de la muntanya de Montjuïc, a l'oest del fossat de la Pedrera. Del conjunt del castell se'n conserven en alçat restes de part del mur de tancament de la seva torre de defensa, a la zona més elevada del punt on s'ubicaria. Aquest mur està bastit amb pedres de mida diversa, lleugerament escairades per la seva cara exterior i lligades amb morter de calç. A l'entorn de les restes del mur i a les vessants del turó s'observen pedres, amb restes de morter de calç, que formarien part del mur. Així mateix, s'observen diferents acumulacions de pedres i empremtes de diferents tancaments perimetrals, que podrien estar associats a estructures del castell, o edificacions posteriors (barraques) que haurien estat enderrocades en el moment de l'enjardinament de la zona. La resta d'elements i estructures del castell (muralla de tancament i àmbits interiors) se situarien al subsòl. En relació a aquestes, l'any 1987 en el marc dels treballs d'enjardinament de l'entorn de l'anomenada Anella Olímpica, esmentats anteriorment, es va efectuar una prospecció arqueològica d'aquesta zona, dirigida per Maria Sardà i Julia Berltrán de Heredia. A partir d'aquesta intervenció, a la zona immediata a la torre es van localitzar restes de murs, molt arrasats, que podrien estar relacionats amb el castell. El mateix projecte d'adequació de la zona hauria suposat una aportació de terra vegetal, al pla situat al nord i oest de les restes de la torre, que haurien modificat la fesomia d'aquesta part del turó, sense que es puguin observar restes de possibles estructures o elements del castell en aquest punt.

La primera referència documental del castell de port, que apareix com a castell de Geribert, se situa el 1020, a partir d'una donació de Guifré de Mediona a la seu barcelonina. La construcció del castell en aquest punt respondria a la seva posició estratègica en relació a l'activitat marítima i comercial desenvolupada al port, que permetia el seu control i defensa, juntament amb la vilanova de Port, les explotacions agràries (afavorides per l'assecamment dels estanys) i les vies de comunicació (terrestres i fluvials) del tram final del Llobregat. La propietat del castell va passar del fill de Geribert, Mir Geribert, al comte de Barcelona, Ramon Berenguer I. Els seus hereus, Berenguer Ramon i Ramon Berenguer II, havien de governar conjuntament i van acordar que es combinarien viure al Palau de Barcelona i al castell de Port (els canvis de residència es feien vuit dies abans de Nadal i vuit dies abans de Pasqua)

L'activitat econòmica que va afavorir a la creació i creixement de la vilanova de Port va iniciar el seu declivi al segle XI, possiblement a partir de l'augment de l'activitat marítima més propera a la ciutat de Barcelona, davant el portal de Regomir. A nivell agrícola, l'assecamment dels cursos fluvials, també al segle XI, va suposar que la terra d'aquesta zona disminuís la seva fertilitat, que fins aleshores era superior a la resta de les terres que envoltaven Barcelona. Tot i això, el castell de Port no va perdre totalment la seva vigència a nivell de poder econòmic i polític fins al segle XV, en detriment de la torre de Farell, ubicada a l'actual castell de Montjuïc. La major part de les restes del castell haurien

desaparegut al segle XIX, per l'activitat extractiva de diferents pedreres i a inicis del segle XX encara s'observaven en alçat les restes de la seva torre de defensa.

Imatges

Vista general i detall de les restes conservades

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació deficient

Estat en procés de degradació (despreniments de pedres del mur conservat)

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Estructures defensives i militars/ Castell

Cronologia inicial Urbà / Medieval / 803 - 1000 d.C.

Cronologia final Urbà / Medieval / Predomini del Consell de Cent / 1359 - 1472 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

MIRÓ, C; MORENO, I; RAMOS, J. (2009). «El castell de Port de Montjuïc: un enclavament estratègic per a la consolidació d'un territori (segles XI-XV)». *Actes del XI Congrés d'Història de Barcelona -la*

ciutat en xarxa. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona. 1-3 de desembre de 2009.

SOLÉ PLÀ; CALVO SERRALONGA. (1899). *Apunts sobre guia-historia de Montjuich*. Associació Excursionista «Consell de Sis». Estampa de la viuda de J. Miguel. Barcelona.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

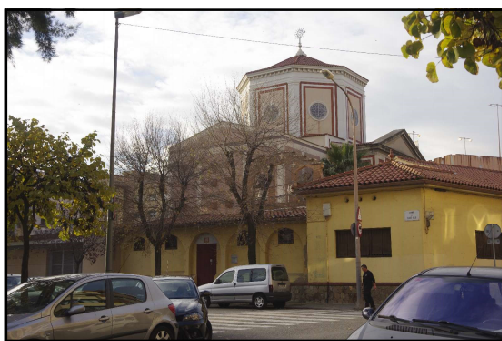
<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3078>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3560>

ID 05**NOM SINGULAR** Capella de Santa Maria del Port.**ALTRES** Església de la Mare de Déu del Port**SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** carrer de la Mare de Déu del Port 207-211; carrer de Sant Eloi 9-11**Coordenades UTM** x:428376, y:4578710**(ETRS89)****DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

L'actual església de la Mare de Déu del Port es correspon a una edificació projectada per l'arquitecte Joan Bergós i Masó, entre els anys 1936-1947. Està ubicat al barri de la Marina de Port, a l'oest del turó on se situarien les restes del castell de Port. Al subsòl de l'església s'hi situarien les restes de la capella de Santa Maria del Port, que es correspondria a l'església vinculada amb el castell de Port. La primera referència documental de la capella de Santa Maria del Port és del 1030, a partir de la donació d'una partida de blat, per part d'Ermengarda, la filla del comte Borrell II de Barcelona. Entre els anys 1458-1498 es va reconstruir i el seu propietari, Benet Diumeró, la va dotar de rendes per a celebrar-hi oficis els diumenges i dies de precepte. L'edifici va patir els efectes de guerra de Successió i es va reconstruir el 1716, com indicava la llegenda del seu portal «se es feta la iglesia nova ab caritats de devots: any 1716» (Carreras 1916, 950). Al segle XIX hauria estat temporades abandonada i el seu mal estat hauria suposat la construcció de l'edifici corresponent a la parròquia actual.

Imatges

Església actual de la Mare de Déu del Port

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat possibles restes al subsòl de l'edifici actual

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Edifici de culte o religiós / Església

Cronologia inicial Urbà / Medieval / 803 - 1000 d.C

Cronologia final Urbà / Modern / 1714 - 1836 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

CARRERAS CANDI, F. (1916). *La ciutat de Barcelona*. Geografia General de Catalunya. Establiment editorial de Albert Martín. Barcelona.

MIRÓ, C; MORENO, I; RAMOS, J. (2009). «El castell de Port de Montjuïc: un enclavament estratègic per a la consolidació d'un territori (segles XI-XV)». *Actes del XI Congrés d'Història de Barcelona -la ciutat en xarxa*. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona. 1-3 de desembre de 2009.

SOLÉ PLÀ; CALVO SERRALONGA. (1899). *Apunts sobre guia-història de Montjuich*. Associació Excursionista «Consell de Sis». Estampa de la viuda de J. Miguel. Barcelona.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

ID 06

NOM SINGULAR Ermita de Santa Madrona
ALTRES

SITUACIÓ GEOGRÀFICA**Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Avinguda dels Montanyans 42-50**Coordenades UTM** x:429337, y: 4580014**(ETRS89)****DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

L'ermita de Santa Madrona està situada a la vessant nord de la muntanya de Montjuïc, en un recinte tancat a l'avinguda dels Montanyans. L'edifici actual s'hauria edificat el 1754, tal i com indica la inscripció de la llinda de la porta d'accés oberta a la façana principal, i va ser restaurat els anys 1907 i 1947. La seva planta és rectangular, de reduïdes dimensions, amb un campanar d'espadanya a la part superior de la façana principal (tancament nord). Al subsòl de l'edifici actual i del seu entorn s'hi situarien les restes de la capella inicial i del convent amb el que va funcionar.

La capella s'hauria edificat al segle XV i al seu interior s'hi custodiaven les relíquies de la Santa, que era la segona patrona de la ciutat. El dia 15 de març, dia de la Santa, es feia una processó que anava des de la catedral fins a l'ermita. Inicialment pertanyia als monjos de Sant Pau i estava guardada per dos ermitans. A partir del segle XVI funcionava amb la capella un convent, que inicialment va ser ocupat pels frares menors de Sant Francesc i posteriorment pels Servites i els caputxins. Aquests darrers van construir una nova església (el 1619). Durant el Setge de Barcelona, l'any 1652, l'església i el convent van ser destruïts i es van reedificar entre els anys 1661 i 1664. En el marc de la Guerra de Successió, l'any 1713, novament es van destruir la capella i el convent. El 1754 es va construir l'ermita conservada actualment.

Imatges*Capella actual*

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació Bo

Estat

Protecció

Proteccions existents Pla Especial Protecció Patrimoni Arquitectònic Barcelona

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Nivell B. Bé cultural d'interès local (BCIL). registre/catàleg 7258-I

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Edifici de culte o religiós / Església

Cronologia inicial Urbà / Medieval / Predomini del Consell de Cent / 1359 - 1472 d.C.

Cronologia final Urbà / Modern / 1714 - 1836 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

CARRERAS CANDI, F. (1916). *La ciutat de Barcelona*. Geografia General de Catalunya. Establiment editorial de Albert Martín. Barcelona.

SOLÉ PLÀ; CALVO SERRALONGA. (1899). *Apunts sobre guia-historia de Montjuich*. Associació Excursionista «Consell de Sis». Estampa de la viuda de J. Miguel. Barcelona.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

Fitxes inventari Patrimoni Arquitectònic de Barcelona (PEPPA 2000). núm identificador: 1763

Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. Barcelona. Fitxa: Ermita de santa Madrona

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

ID 07

NOM SINGULAR Ermita de Sant Ferriol
ALTRES

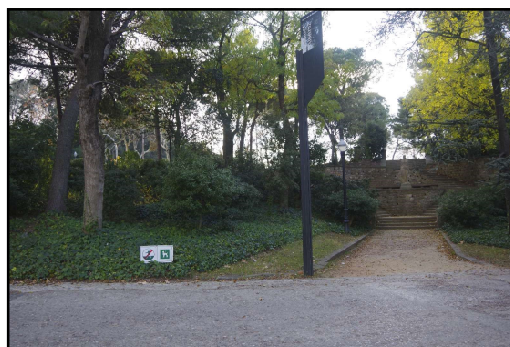
SITUACIÓ GEOGRÀFICA**Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Avinguda de l'Estadi; Passeig del Pavelló Albéniz**Coordenades UTM** x: 429515, y: 4579834
(ETRS89)**DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

A la zona sud-est del Palauet Albéniz i dels Jardins de Joan Maragall s'hi situaria l'ermita de Sant Ferriol. La zona on s'ubicava era coneguda com la «penya de sant Farriol». Les seves possibles restes se situarien al subsòl d'aquesta zona enjardinada, sense que se n'observin indicis a nivell superficial. Pel que fa a intervencions arqueològiques efectuades a la zona propera al punt on se situarien les restes de la capella, s'han efectuat dos seguiments rases de pas de serveis. Una d'elles al Passeig de Santa Madrona 7-17 (l'any 2009 i dirigida per Daniel Alcubierre, de Còdex); l'altra, al carrer dels Vivers 6-8 (l'any 2012 i dirigida per Lourdes Moret, d'Antequem). Els resultats en les dues intervenció han estat negatius, pel que fa a la localització de restes arqueològiques, fins a la cota final de les rases (entre 80 i 90cm respecte els nivells de circulació actuals).

La ubicació aproximada de l'ermita en aquesta àrea s'ha determinat a partir de la tesi Doctoral d'Estanislau Roca (Roca 1993, 52) relativa a l'estudi de la muntanya de Montjuïc. La primera notícia històrica de l'ermita se situa el 1288 i es va destruir a finals del segle XVII.

Imatges

Àrees on s'ubicaria l'ermita

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Edifici de culte o religiós / Església

Cronologia inicial Urbà / Medieval / 1150 - 1285 d.C.

Cronologia final Urbà / Modern / 1714 - 1836 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

CARRERAS CANDI, F. (1916). *La ciutat de Barcelona*. Geografia General de Catalunya. Establiment editorial de Albert Martín. Barcelona.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3230>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3536>

ID 08**NOM SINGULAR** Església de Sant Julià**ALTRES** Parròquia de Sant Julià de Montjuïc**SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Passeig de l'Exposició, carrer del Roser, carrer de Salvà**Coordenades UTM** x: 430162, y: 4580268**(ETRS89)****DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

Les restes de l'església de Sant Julià se situarien a la part baixa del nord-est de la muntanya, a l'inici del barri del Poble Sec. L'edifici se situaria al Passeig de l'Exposició, entre els carrers de Salvà i del Roser. Aquesta ubicació és aproximada i s'ha determinat a partir del punt que proposa Estanislau Roca (Roca 1993, 52) a la seva tesi doctoral, relativa a l'estudi de la muntanya de Montjuïc. Les possibles restes de la capella se situarien al subsòl dels edificis i el vial actual. A la zona propera on se situaria l'edifici es va dur a terme una intervenció arqueològica l'any 2012 (dirigida per Adriana Vilardell, d'Antequem), que va consistir en el seguiment de l'excavació de rases per al pas d'un nova xarxa de distribució d'aigua. El treball es va dur a terme al Passeig de l'Exposició 5-63 i 22-40 (més enllà en direcció nord-oest respecte el punt on s'ubicaria l'església). Els resultats de la intervenció van ser negatius, pel que fa a la localització de restes arqueològiques. La resta d'intervencions arqueològiques efectuades a la zona més propera, al passeig Exposició 16-20 (dirigida per Dídac Pàmies, d'Antequem) i al Parc de la Primavera (dirigida per Conxita Ferrer i Daniel Alcubierre, de Còdex) van permetre documentar restes dels refugis antiaeris de la guerra civil espanyola núm. 387-612 i 307.

L'església de Sant Julià apareix en un document de l'any 986 i al segle XI funcionava com a parròquia (Sant Julià de Montjuïc) amb el seu terme. A finals del segle XIV va perdre la categoria de parròquia i el seu terme es va repartir entre les parròquies de Sant Just i Pastor i Santa Maria del Pi. El dia de la festivitat del Sant, el 9 de febrer, els barcelonins hi anaven en romeria.

Imatges**INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL****Estat de conservació****Protecció****Proteccions existents****Protecció Generalitat Catalunya****Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)****Nivell de protecció**

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Edifici de culte o religiós / Església

Cronologia inicial Cronologia inicial Urbà / Medieval / 803 - 1000 d.C

Cronologia final Urbà / Medieval / Predomini del Consell de Cent / 1359 - 1472 d.C

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

CARRERAS CANDI, F. (1916). *La ciutat de Barcelona*. Geografia General de Catalunya. Establiment editorial de Albert Martín. Barcelona.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

VILARDELL FERNÁNDEZ, A. (2012). *Intervenció arqueològica al Passeig de l'Exposició 5-63 i 22-40. Barcelona, Barcelonès. Codi: 076/12. Memòria científica*. Antequem, arqueologia-patrimoni cultural. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3535>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/2919>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3026>

ID 09

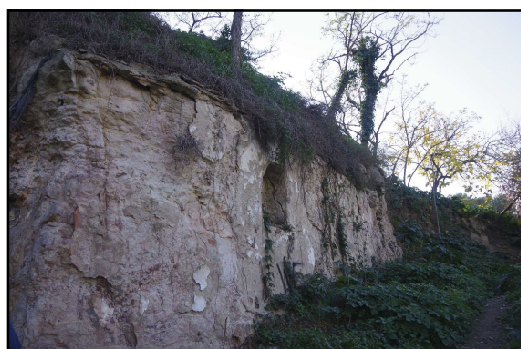
NOM SINGULAR Ermita de Sant Fruitós**ALTRES****SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Carretera de Montjuïc; camí de la Font Trobada; Passatge de la Vinyeta**Coordenades UTM** x: 430554, y: 4580302
(ETRS89)**DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

Les restes de la capella de Sant Fruitós se situarien a la part inferior del nord-est de la muntanya. En aquesta zona, al punt de contacte entre la carretera de Montjuïc i el camí de la Font Trobada, s'observen les restes d'un possible tancament amb una fornícula. Aquest tancament estaria aprofitant i retallant la roca de la vessant de la muntanya. L'existència de la fornícula podria estar associada amb l'ermita i, per tant, se situaria en aquest punt. En relació a l'edifici, la part que es conserva (on hi ha la fornícula) es correspondria al seu tancament sud. En aquest punt la roca presenta revestiments de morter, ciment i maons. A les seves cotes superiors s'hi ubiquen diferents obertures vinculades amb la subjecció d'un embigat i al damunt d'aquestes l'empremta de diferents nivells de coberta, de ciment i morter de calç. Les obertures de l'embigat estarien associades a una edificació contemporània (tipus barraca), ja que les seves dimensions i característiques indicarien que les bigues podrien ser metàl·liques i el seu perímetre estaria definit amb ciment. Els tancaments est i oest no s'observen en alçat, si bé a l'oest del tancament sud s'aprecia un possible arrencament de l'angle sud-oest. Pel que fa al mur nord, al límit del marge que defineix una terrassa inferior s'observen les restes d'un mur de tancament i la seva fonamentació, bastits tots ells amb pedres lligades amb morter de calç i amb reparacions de ciment. La continuació d'aquest mur en direcció oest hauria quedat afectat pels desprendiments del marge. Les característiques dels revestiments de la roca que defineixen el tancament sud de la possible església, així com els encaixos de l'embigat abans esmentats, indiquen una continuïtat d'ocupació de l'espai que anirien com a mínim des d'època moderna a contemporània. Pel que fa a la possible construcció i ús d'aquesta possible església en època medieval, no hi ha indicis clars a nivell constructiu ni s'han recuperat materials en superfície que ens permetin aportar dades clares en relació a aquesta cronologia.

Val a dir que en una zona propera, al passatge de la Vinyeta, en el límit d'un desnivell de la muntanya s'observen restes d'un altre possible mur de tancament. La vegetació existent no permet aportar més dades relatives a aquest mur (a nivell de factura constructiva i altres murs associats). Cal destacar que en tota aquesta zona on s'han localitzat els dos punts de possibles restes s'hi van edificar barraques al segle XX. Algunes de les restes muràries localitzades podrien estar associades a aquestes edificacions, que podrien haver aprofitat o modificat les restes de la capella.

L'església de sant Fruitós s'hauria edificat al segle XI i se'n tenen notícies fins al segle XIII. Segons Carreras Candi (Carreras 1916, 486) hauria desaparegut al segle XV. No disposem de dades relatives a la continuïtat de la capella en època moderna, si bé les característiques de l'edificació amb la fornícula localitzada, que podria correspondre's a l'església, podrien indicar una continuïtat d'ús de l'edifici com a centre de culte (en època moderna) i un posterior aprofitament com a barraca (en època contemporània).

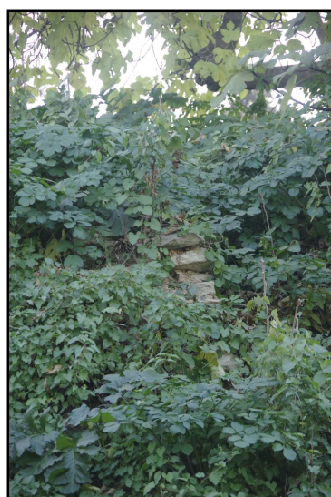
Imatges

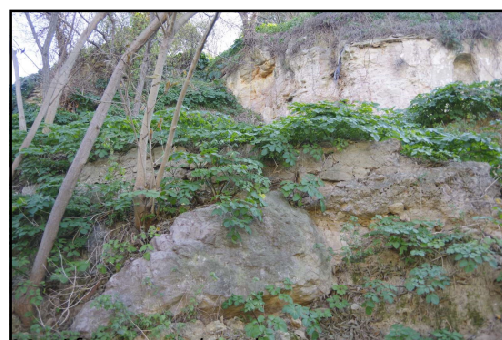
Vista general tancament sud

Detall fornícula

Restes de mur

Mur i fonament al nord

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació Deficient

Estat despreniments pels marges i efectes de la vegetació

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Edifici de culte o religiós / Església

Cronologia inicial **Cronologia inicial** Urbà / Medieval / 803 - 1000 d.C

Cronologia final Urbà / Medieval / Predomini del Consell de Cent / 1359 - 1472 d.C

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

CARRERAS CANDI, F. (1916). *La ciutat de Barcelona*. Geografia General de Catalunya. Establiment editorial de Albert Martín. Barcelona.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

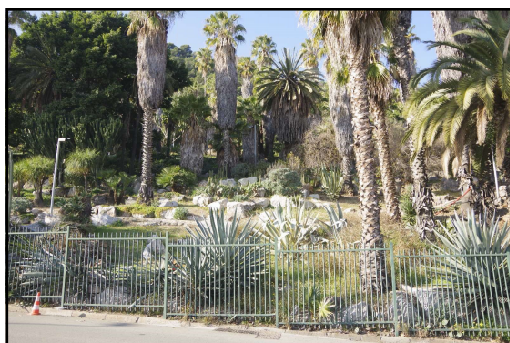
<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

ID 10**NOM SINGULAR** Ermita de Sant Bertran**ALTRES****SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Carretera de Miramar**Coordenades UTM** x: 430738, y: 4579836**(ETRS89)****DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

L'ermita de Sant Bertran se situaria a la vessant nord-est de la muntanya, als actuals Jardins de Mossèn Costa i Llobera. Les restes de l'edifici se situarien al subsòl, si bé a nivell superficial no s'observen restes o indicis relatius a la seva existència. En aquest sentit, els treballs d'adequació de l'espai en el moment en què es van definir els Jardins de Mossèn Costa i Llobera (inaugurats el 1970) haurien motivat moviments de terra que podrien haver afectat les estructures visibles i les situades al subsòl. La ubicació de l'ermita s'ha efectuat a partir del punt que proposa Estanislau Roca (Roca 1993, 52) a la seva tesi Doctoral, d'estudi de la muntanya de Montjuïc. Tal i com s'indica en aquesta tesi, la capella apareix en la cartografia militar de finals del segle XVII (Roca 1993, 55). Pel que fa a intervencions arqueològiques dutes a terme a la zona propera on se situaria la capella, l'any 2010 es va efectuar el control de l'excavació de diferents rases als Jardins de Mossèn Costa i Llobera, que estaven associades al drenatge d'aigües superficials. A partir d'aquesta intervenció, dirigida per Oriol Achón (d'Arqueociència), es van documentar dues galeries, de les quals una podria estar relacionada a un passadís de comunicació entre dues posicions d'artilleria (del segle XX); l'altra, formaria part d'una xarxa de col·lector d'aigües.

Les dades històriques relatives a la capella constaten que a inicis del segle XIV ja estaria edificada. Segons Carreras Candi, se situaria a la zona del camí nou de Montjuïc, que anava fins a la barriada de Fraga, que se situava a l'actual Morrot (Carreras 1916, 486). L'església va donar nom a les hortes situades al seu entorn (hortes de Sant Bertran). La seva proximitat amb la ciutat i el seu entorn va motivar que els barcelonins hi anessin amb assiduitat. A la capella s'hi veneraven les imatges de Sant Elm, per part dels mariners i navegants, i Sant Adjutori, els matrimonis sense descendència. L'edifici estava custodiat per un ermità, dels quals un va ser assassinat el 1525. A partir d'aquest moment la capella es va abandonar i el 1541 estava derruïda. Es va reedificar entre els anys 1541 i 1550 i s'hi establiren els mínims de Sant Francesc (entre 1573 i 1578), posteriorment els servites (entre 1576 i 1618) i els Agustins descalçats (el 1618-1619). L'any 1596 l'ermita estava en molt mal estat i va ser restaurada pels Consellers de la ciutat. Entre el juny i el juliol de 1714 va servir de coadjutoria de Sant Just i Pastor, per als barcelonins que acampaven a Montjuïc fugint del setge borbònic a la ciutat. La capella va ser destruïda a inicis del segle XIX per les tropes franceses de Napoleó.

Imatges

Àrea on se situaria l'ermita

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble/ Edifici de culte o religiós / Església

Cronologia inicial Urbà / Medieval / Predomini del Consell de Cent / 1359 - 1472 d.C

Cronologia final Urbà / Modern / 1714 - 1836 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

ACHON CASAS, O. (2010). *Memòria de la intervenció arqueològica a la carretera de Miramar 2-36. Jardins de Mossèn Costa i Llobera. Barcelona, Barcelonès. Codi: 058/10*. Arqueociència Serveis Culturals, SL. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

CARRERAS CANDI, F. (1916). *La ciutat de Barcelona*. Geografia General de Catalunya. Establiment editorial de Albert Martín. Barcelona.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3316>

ID 11**NOM SINGULAR** Polvorí de Montjuïc i cos de guàrdia**ALTRES** Polvorí de l'oest**SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc. Barri del Polvorí**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Camí del Polvorí 3-7 i 4-6**Coordenades UTM** x: 428330 y:4579484 (accés polvorí) x: 428296 y: 4579538 (accés cos de guàrdia) (ETRS89)**DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

El Polvorí i el seu cos de guàrdia se situen a la vessant nord-oest de la muntanya de Montjuïc. El conjunt està format per dues edificacions, que se situen a una distància d'uns 65m entre elles.

L'edifici corresponent al Polvorí té una planta rectangular (orientada NO-SE), amb contraforts exteriors i coberta a doble vessant, amb dues escales d'obra a cada una de les vessants, per accedir a l'eix de la coberta. Està envoltat per una muralla perimetral, amb una garita circular a l'angle oest i l'arrencament d'una altra garita a l'angle est, que hauria estat desmuntada i de la que se n'observa la reparació del seu accés a l'angle de tancament de la muralla. L'accés inicial a l'interior del recinte emmurallat s'efectuaria per una porta situada al sud de la garita oest, que actualment està tapiada. L'entrada actual al recinte se situa a l'extrem oest del tancament nord-oest del recinte i s'hauria obert al segle XX; aquesta obertura va suposar el trencament de la muralla en aquest punt, els límits del qual van ser reparats amb ciment, per tal de definir la porta. Al sud respecte el tancament sud-est s'observen les restes d'un altre tancament perimetral de conjunt, que als seus extrems est i oest definirien un angle de tancament, per continuar en direcció nord el mateix tancament perimetral. A la zona oest aquest tancament s'hauria perdut en el moment de l'obertura del camí d'accés a l'actual centre educatiu (CEIP el Polvorí), mentre que a l'est hauria estat desmuntat i les seves restes se situarien al subsòl. Les cotes inferiors i centrals dels murs de tancament del Polvorí, així com els angles de tancament i els contraforts exteriors, estan bastits amb carreus de mida mitjana, disposats de manera regular i amb algun maó a les juntes, que actua de regularitzador de les filades. Les cotes superiors dels murs de tancament i la muralla perimetral estan bastits amb pedres (de mida petita) i maons, disposats de manera irregular. La garita de l'angle oest està bastida amb maons, disposats regularment; pel que fa a la porta situada al sud de la garita, està definida amb un emmarcament de pedra treballada. Tot i que no s'ha pogut accedir a l'interior del recinte emmurallat, a partir del que s'observa des de l'accés el nivell de circulació del perímetre exterior de l'edifici està format per un paviment empedrat. El fet de no poder accedir al recinte ha suposat que no s'hagi pogut ubicar la porta d'accés a l'edifici, que se situaria al seu tancament sud-est. En relació a aquest tancament, des de l'exterior s'observa una estructura metàl·lica de grans dimensions (tipus contenidor) que es lliuraria al mur.

Pel que fa a l'edifici del cos de guàrdia, la seva planta és rectangular (orientada SO-NE), amb coberta a quatre vessants i està també envoltat per una muralla perimetral, de planta quadrada. Aquesta té una garita pentagonal als angles de tancament est i oest i quadrada a l'angle nord; pel que fa a l'angle sud, hauria estat desmuntat en el moment de definir l'accés actual, fet que hauria suposat el desmuntatge de la possible garita situada en aquest punt. Tot el perímetre de la muralla i de les garites presenta espitlleres. A nivell constructiu, de l'edifici del cos de guàrdia tan sols se n'observen els seus angles de tancament, que estan definits amb carreus, ja que la resta dels tancaments estan

revestits. El mur sud-est presenta quatre obertures (definides amb arcs), a partir de les quals s'accedeix a les portes de l'interior de l'edifici. Pel que fa a la muralla perimetral i les garites, els seus murs estan construïts amb maons, disposats de manera regular. Les cotes inferiors de la garita situada a l'angle est esta bastida amb pedres de mida mitjana i petita i maons, disposats de manera irregular. L'existència d'aquesta diferència a nivell constructiu ens indicaria que possiblement el tancament actual de maons estaria reparant i substituint un tancament anterior. A la zona exterior respecte l'entorn immediat de l'edifici, així com al camí d'accés al mateix edifici des del tancament exterior, el nivell de circulació està definit per un paviment empedrat.

La construcció del Polvorí i el cos de guàrdia se situaria l'any 1733, tal i com indicaria la data de l'escut borbònic que se situa al damunt de la porta d'accés a l'edifici del Polvorí. L'autor del projecte constructiu podria haver estat Francisco Miguel Marín (Cortada 1998, 242) i hauria estat reconstruït per Pedro Martín Cermeño, a partir d'un projecte de 1761 (Cortada 1998, 243). Les plantes actuals dels dos edificis es correspondrien a les projectades per Pedro Martín. L'any 1787 es va instal·lar un parallamps al polvorí, a partir d'un projecte del mestre de cases Josep Renart i Closes. La seva instal·lació permetia assegurar l'edifici davant els accidents que s'havien succeït en diferents polvorins, a partir de la caiguda d'un llamp.

L'edifici del Polvorí actualment està ocupat per una companyia de teatre, mentre que al cos de guàrdia hi ha la seu de l'Associació de Veïns del Polvorí.

Imatges

El polvorí

Cos de guàrdia

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat

Protecció

Proteccions existents Pla Especial Protecció Patrimoni Arquitectònic Barcelona

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Nivell B. Bé cultural d'interès local (BCIL). núm. registre/catàleg 7262-I

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble / Estructures defensives i militars / Polvorí

Cronologia inicial: Urbà / Modern / 1714 - 1836 d.C.

Cronologia final: Contemporani (Metropolità) / 1953 - Actualitat

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

CORTADA COLOMER, LL. (1998). *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliorcètics a la Catalunya preindustrial*. Volum II. Segles XVIII-XIX. Institut d'Estudis Catalans. Arxius de les Seccions de Ciències, CXIX. Secció de Ciències i Tecnologia. Barcelona.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

Fitxes inventari Patrimoni Arquitectònic de Barcelona (PEPPA 2000). núm identificador: 1778

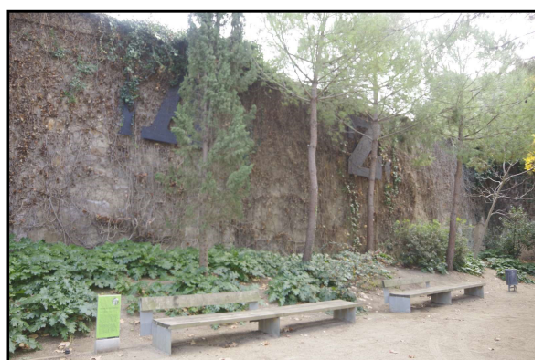
Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. Barcelona. Fitxa: Polvorí i cos de guàrdia.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

ID 12**NOM SINGULAR** Polvorí d'Àlvarez de Castro**ALTRES** Polvorí de l'antic Parc d'Atraccions de Montjuïc**SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Jardins de Joan Brossa**Coordenades UTM** x: 430439, y: 4580037**(ETRS89)****DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

A la vessant nord-est de la muntanya, a l'interior dels Jardins de Joan Brossa, s'hi ubica el Polvorí d'Àlvarez de Castro. D'aquesta edificació se n'observa el seu tancament est, que està parcialment cobert per la vegetació del jardí. El mur està construït amb pedres de mida mitjana, sense treballar i disposades de manera irregular. A l'extrem sud del mur s'hi ubiquen dues portes definides amb maons, una porta d'arc rebaixat i l'altra d'arc de mig punt, que es correspondrien a un accés al l'interior de l'edifici. A la resta del mur s'hi ubiquen més obertures, corresponents a finestres, que la vegetació i el revestiment existent no permeten apreciar de manera clara. Cap a l'interior de l'edifici s'hi ubicarien un seguit de passadissos i espais, que permetrien l'emmagatzematge i transport de la municció.

El polvorí es va construir entre els anys 1897 i 1899 i tenia com a funció emmagatzemar i abastir l'artilleria de la Bateria de costa amb el mateix nom. Als anys 60 del segle XX, els terrenys on s'hi ubicaven la bateria i el polvorí van ser comprats per l'Ajuntament de Barcelona, que els va cedir a l'empresari José Antonio Borges Villegas, que hi va instal·lar el parc d'atraccions de Montjuïc. El tren fantasma del parc aprofitava els murs i túnels del polvorí. Posteriorment al tancament del parc, a finals dels anys 90, es va definir els Jardins de Joan Brossa i les entrades i obertures del polvorí van ser tapiades. L'edifici on s'ubiquen serveis de Parcs i Jardins (on hi havien les oficines del parc d'atraccions) hauria estat el cos de guàrdia del polvorí i en una de les zones de l'edifici s'observen les empremtes dels rails per on circulaven les vagonetes de transport.

Imatges*Vista general**Obertures al mur*

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble / Estructures defensives i militars / Polvorí

Cronologia inicial Urbà / Contemporani / 1860 - 1917 d.C.

Cronologia final: Contemporani (Metropolità) / 1917 - 1953 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

[http://lavanguardia.com.2016.El polvorín fantasma de Montjuïc. 2016](http://lavanguardia.com.2016.El%20polvor%C3%ADn%20fantasma%20de%20Montju%C3%ADc.%202016)

<http://lacruelguerra.blogspot.com.es/2008/07/elrefugiodelpaseodemontjuc-los.html>

[http://lacruelguerra.blogspot.com.es/articulos/ontjuiclostunelessecretoslabateriacostadel general alvarezcastro](http://lacruelguerra.blogspot.com.es/articulos/ontjuiclostunelessecretoslabateriacostadelgeneral%20alvarezcastro)

www.achus.biz/tag/tuneles-del-polvorin/

<http://olvidadoeneltiempo.blogspot.com.es/2015/01/el-tren-fantasma>

https://www.metropoliabierta.com/vivir-en-barcelona/ocio/que-fue-del-parque-de-atracciones-montjuic_1562_102

ID 13

NOM SINGULAR Polvorí del Morrot
ALTRES**SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Ronda Litoral (km 13)**Coordenades UTM x:** 430435, **y:** 4579257
(ETRS89)**DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

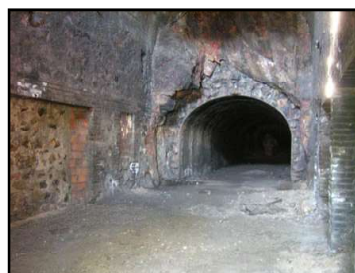
L'edifici corresponent al polvorí del Morrot se situa al sud-est de la part inferior de la muntanya, a l'àrea on aquesta defineix un desnivell més pronunciat en direcció al port. La planta de l'edifici és rectangular (orientada NO-SE) i a la part superior de la coberta té un cos amb volta de canó. Els seus murs estan bastits amb pedres sense treballar i disposades irregularment, que es combinen amb filades regulars de maons.

Tot i que no s'ha pogut accedir a l'edifici ni al seu entorn, a partir de les descripcions i la documentació fotogràfica de dos blogs d'espeleologia urbana, a l'interior de l'edifici s'hi ubicava un passadís que discorria per l'interior de la muntanya. Alguns trams del túnel estaven bastits amb ciment. Pel que fa al cos superior amb coberta de volta de canó, també tindria un accés cap a un passadís. En relació a aquests túnels, als Jardins de Mossèn Costa i Llobera (al nord-est respecte el Morrot) es va dur a terme una intervenció arqueològica, l'any 2010 i dirigida per Oriol Achon (d'Arqueociència). En aquesta intervenció es van documentar diferents trams d'una galeria, que estaria associada a un passadís de comunicació entre dues posicions d'artilleries de les Bateries de «Bona Vista» (ACHON 2010, 26).

El Polvorí del Morrot estaria associat també amb aquestes Bateries de «Bona Vista» i funcionaria com a punt d'emmagatzematge d'armament. La construcció de la Bateria es va iniciar el 1861 i tenia com a objectiu la defensa del port. A finals dels anys 20 les instal·lacions associades amb les bateries es van reformar (tal i com mostrarien els murs de ciment de l'interior dels passadissos) per adaptar-les a les variacions en els sistemes d'atac i armament. Molts dels túnels i galeries existents van ser utilitzats com a refugis antiaeris durant la guerra civil espanyola.

Imatges

font: <http://espeleoreflexiones.blogspot.com.es>

cos superior

font: <http://www.espele.net>

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL**Estat de conservació****Estat****Protecció****Proteccions existents****Protecció Generalitat Catalunya****Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)****Nivell de protecció**

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES**Tipologia** Patrimoni Immoble / Estructures defensives i militars / Polvorí**Cronologia inicial** Urbà / Contemporani / 1860 - 1917 d.C.**Cronologia final:** Contemporani (Metropolità) / 1917 - 1953 d.C.**DOCUMENTACIÓ****Bibliografia**

ACHON CASAS, O. (2010). *Memòria de la intervenció arqueològica a la carretera de Miramar 2-36. Jardins de Mossèn Costa i Llobera. Barcelona, Barcelonès. Codi: 058/10.* Arqueociència Serveis Culturals, SL. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc.* Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3316>

<http://espeleoreflexiones.blogspot.com.es/2009/02/gexxipolvoridelmorrotidiariodeuna.html>

<http://www.espele.net/militar/Refugis/morrot/morrot.html>

ID 14

NOM SINGULAR Entrada a túnels. Passeig de Josep Carner
ALTRES

SITUACIÓ GEOGRÀFICA

Context Muntanya de Montjuïc

Districte Sants-Montjuïc

Codi Parcel·la

Codi d'Illa

Adreces Passeig de Josep Carner

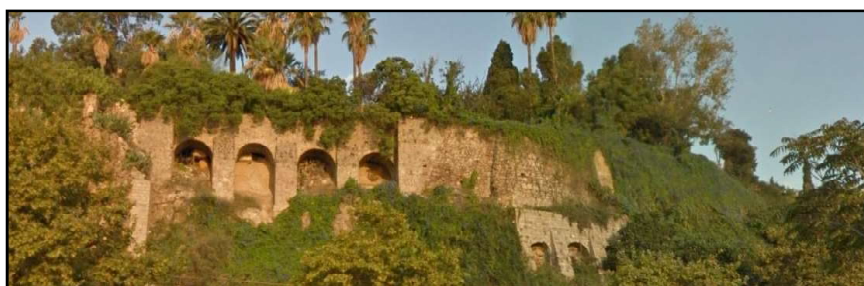
Coordenades UTM x: 430864, y: 4580128
(ETRS89)

DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES**Descripció**

Al la part inferior de la zona nord-est de la muntanya, on es defineix un fort desnivell, s'hi situa un mur de tancament. Aquest presenta un seguit d'obertures, que se situen a dos nivells diferenciats; les obertures del nivell superior són d'arc de volta de mig punt, mentre que les inferiors, d'arc de volta rebaixat. Totes les obertures estan tapiades o cobertes per vegetació i sediments i a l'espai entre cadascuna d'elles s'hi situen contraforts del mur. Aquest està bastit amb pedres de mida mitjana, disposades de manera irregular. Algunes de les obertures estarien associades a l'accés a diferents galeries i túnels, que comunicarien amb les bateries ubicades en aquesta zona.

En relació a aquests túnels, durant la intervenció arqueològica efectuada l'any 2010 als Jardins de Mossèn Costa i Llobera (dirigida per Oriol Achon, d'Arqueociència) es van documentar diferents trams d'una galeria, que estaria associada a un passadís de comunicació entre dues posicions d'artilleries de les Bateries de «Bona Vista» (ACHON 2010, 26).

Els accessos a túnels del Passeig de Josep Carner estarien associats també amb aquestes Bateries de «Bona Vista» i serien la seva entrada des de l'exterior. La construcció de la Bateria es va iniciar el 1861 i tenia com a objectiu la defensa del port. A finals dels anys 20 les instal·lacions associades amb les bateries es van reformar (tal i com mostrarien els murs de ciment de l'interior dels passadissos) per adaptar-les a les variacions en els sistemes d'atac i armament. Molts dels túnels i galeries existents van ser utilitzats com a refugis antiaeris durant la guerra civil espanyola (1936-1939).

Imatges

font: <http://lamarina.cat>

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL**Estat de conservació****Estat****Protecció****Proteccions existents****Protecció Generalitat Catalunya****Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)****Nivell de protecció**

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES**Tipologia** Patrimoni Immoble / Estructures defensives i militars / Accés túnels**Cronologia inicial** Urbà / Contemporani / 1860 - 1917 d.C.**Cronologia final:** Contemporani (Metropolità) / 1917 - 1953 d.C.**DOCUMENTACIÓ****Bibliografia**

ACHON CASAS, O. (2010). *Memòria de la intervenció arqueològica a la carretera de Miramar 2-36. Jardins de Mossèn Costa i Llobera. Barcelona, Barcelonès. Codi: 058/10*. Arqueociència Serveis Culturals, SL. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3316>

<http://lamarina.cat/noticies/cultura/10265/muntanyamagicamontjuic>

ID 15**NOM SINGULAR** Entrada a túnels. Passeig de Montjuïc**ALTRES****SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc. Poble Sec**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** Passeig de Montjuïc 40-44**Coordenades UTM** x: 430596, y:4580373
(ETRS89)**DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

Al Passeig de Montjuïc, al davant dels números 44-40, s'hi situa un mur que defineix el desnivell entre el Passeig i el Passatge de la Vinyeta. Aquest mur presenta cinc arcs, dels quals el situat a l'extrem sud-oest té una porta; dos dels altres arcs tenen un revestiment de ciment que no permet observar si tindrien algun altre accés. El mur està construït amb pedres de mida mitjana, sense treballar i disposades irregularment. Els arcs i la porta estan bastits amb maons, disposats a plec de llibre. Aquest mur estaria associat al tancament i accés a un túnel, que comunicaria amb algun polvorí dels situats a la muntanya; per la seva ubicació en relació a la vessant de la muntanya, podria comunicar amb el Polvorí d'Àlvarez de Castro. Val a dir que aquesta galeria va ser aprofitada com a refugi antiaeri durant la guerra civil espanyola (1936-1939), tal i com s'ha constatat a partir d'una font oral (recollida pel blog «la cruel guerra»).

En relació a aquests refugis, en una zona propera a l'est del mur (a l'extrem del carrer Nou de la Rambla) s'hi situava un accés al refugi núm. 307. Part d'aquest refugi i de diferents galeries es van documentar a la intervenció arqueològica realitzada, els anys 2005 i 2006, al solar situat entre els carrers Nou de la Rambla, Passeig de Miramar, camí de la Font Trobada i Passeig de Montjuïc, que van dirigir els arqueòlegs Daniel Alcubierre i Conxita Ferrer (Còdex).

La construcció dels polvorins per a emmagatzemar munició a la muntanya de Montjuïc es va iniciar al segle XVIII, amb el Polvorí i el cos de guàrdia de la vessant nord-oest de la muntanya. Al mitjans-finals segle XIX se'n van edificar més, com ara els d'Àlvarez de Castro i del Morrot, que estaven vinculats amb diferents bateries ubicades en zones properes. Entre els polvorins i les bateries recorrien diferents túnels, per tal de transportar la munició. Associats amb aquestes galeries, hi havia diferents accessos al seu interior en diferents punts de la muntanya, un dels quals es correspondria al del Passeig de Montjuïc.

Imatges

Vista general murs i obertures

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble / Estructures defensives i militars / Accés túnels

Cronologia inicial Urbà / Contemporani / 1860 - 1917 d.C.

Cronologia final: Contemporani (Metropolità) / 1917 - 1953 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

ALCUBIERRE, D; FERRER, C. (2006). *Memòria de la intervenció arqueològica als carrers Nou de la Rambla, Passeig de Miramar, camí de la Font Trobada i Passeig de Montjuïc. Barcelona, Barcelonès. Codis 088(05; 061/06)*. Còdex Arqueologia i Patrimoni. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/2919>

<http://lamarina.cat/noticies/cultura/10265/muntanyamagicamontjuic>

<http://lacruelguerra.blogspot.com.es/2008/07/elrefugiodelpaseodemontjuc-los.html>

ID 16**NOM SINGULAR** Fàbrica Rivièrè**ALTRES****SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** àrea inferior Ronda Litoral (entre Km 13 i 14)**Coordenades UTM x:** 429917; **y:** 4578763
(ETRS89)**DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

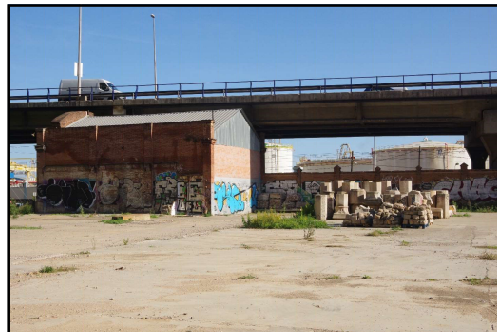
La fàbrica Rivièrè se situa per sota de la Ronda del Litoral, al sud-oest de l'inici del camí del Far. La part conservada del conjunt es correspon a un edifici de planta rectangular (orientat NE-SO), així com les restes diferents estructures associades amb la producció que s'observen a nivell superficial a la zona del solar on s'ubicaria. Més enllà del tancament sud-oest de l'edifici discorre un camí empedrat, que funcionaria com a vial d'accés i comunicació interior del recinte. Els murs de tancament de l'edifici estan construïts amb maons, disposats de manera regular. El mur de tancament sud-oest hauria estat reparat (a inicis del segle XXI), mitjançant un mur nou mur de maons; la part superior d'aquest tancament i la coberta, a doble vessant, s'haurien definit en el mateix moment, amb una estructura metàl·lica. Seguint el camí del Far, a un nivell superior al nord-est de l'edifici, s'observen restes de diferents estructures, que estarien associades a l'emmagatzematge d'aigua o a processos productius de la fàbrica. Al sud-oest de l'edifici s'hi ubica una obertura al subsòl, que es correspondria a l'accés a un refugi antiaeri de la guerra civil espanyola (fitxa 18).

El fundador de la fàbrica Rivièrè, François Rivièrè Bonneton, va fundar la societat «Mage, Rivièrè y Cia», l'any 1860, juntament amb Pierre Mage que havia presentat unes teles metàl·liques (que substituïen la fusta en usos industrials i agraris) a l'exposició de l'Agricultura de 1857 a Madrid. El 1863 va comprar la part de l'empresa a Pierre Mage i va passar a ser propietari del taller de teles metàl·liques de Madrid. A partir de 1883 es va traslladar a Barcelona i el 1884 va construir una nova fàbrica a Sant Martí de Provençals. A inicis del segle XX (1902) l'empresa va passar a anomenar-se F.Rivièrè i fills, amb la incorporació dels fills de François, Francisco Rivièrè i Fernando Rivièrè. El 1905 van comprar la fàbrica que Joaquim Cabot tenia a Cantunis i hi van establir un nou punt de producció (que es correspondria a la fàbrica relativa a aquesta fitxa). La fàbrica va variar la seva denominació social (Rivièrè i companyia el 1921 i Rivièrè SA el 1935). La fàbrica va ser confiscada durant la guerra civil espanyola i la família Rivièrè va fugir a França. Un cop acabada la guerra, la família va tornar a Barcelona i va reorganitzar i expandir l'empresa. La família va perdre el control de l'empresa l'any 1980, quan Manel Varela es va convertir en soci majoritari. El 1999 va entrar a formar part del Grup Celsa. La fàbrica de Cantunis ja no estaria en ús en aquest moment i el terreny on s'ubicava va ser comprat per part de l'Ajuntament de Barcelona l'any 2016. Actualment s'hi emmagatzemen materials petris.

Imatges

Edifici conservat del conjunt

Restes d'estructures de la fàbrica

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble / Àrea productiva / Indústria / Fàbrica

Cronologia inicial Urbà / Contemporani / 1836 - 1860 d.C.

Cronologia final: Contemporani (Metropolità) / 1917 - 1953 d.C.

DOCUMENTACIÓ

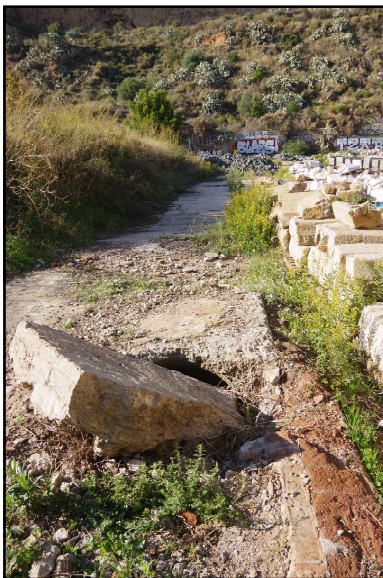
Bibliografia

Fernández, P, Sánchez, A. «Innovación y estrategias de crecimiento empresarial en la industria de transformados metálicos en España (1860-1935): los casos de Averly y Rivière» (http://www.usc.es/estaticos/congresos/histec05/b3_sancho_sora_fernandez_perez.pdf)
«[Rivière](#)». L'Enciclopèdia.cat. Barcelona. [Grup Enciclopèdia Catalana](#).
<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>
<http://www.mcnbiografias.com/app-bio/riviere-manen-francisco-luis>
<http://www.elperiodico.com/es/barcelona/20061130/el-ayuntamiento-ya-es-propietario-del-95-de-la-montana-de-montjuic-5405307>

ID 17**NOM SINGULAR** Refugi fàbrica Rivièrè**ALTRES****SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces** àrea inferior Ronda Litoral (entre Km 13 i 14)**Coordenades UTM x:** 429862, **y:** 4578712**(ETRS89)****DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

A la zona sud-oest respecte l'edifici conservat de la fàbrica Rivièrè s'observa una obertura al subsòl, de la qual se n'aprecia la volta de coberta i la seva continuïtat en direcció nord-oest. La cota de localització de la volta se situa a un nivell similar al de circulació, fet que indicaria un fort pendent de l'espai soterrat del que formaria part. Aquest fet, juntament amb les característiques constructives de la volta fa considerar que probablement es correspondria a un accés a l'interior d'un refugi de la guerra civil espanyola (1936-1939).

Durant aquesta guerra es van construir nombrosos refugis, que eren utilitzats per la població civil per a protegir-se dels bombardejos. El Servei de Defensa Passiva Antiaèria de l'Ajuntament de Barcelona i posteriorment la Junta de Defensa Passiva de la Generalitat, van dur a terme un projecte per a salvaguardar els edificis emblemàtics i van subvencionar la construcció d'un centenar de refugis. La resta, van ser edificats de manera autofinançada i organitzada per iniciativa popular.

Imatges*Vista general**Interior*

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

Fitxes inventari Patrimoni Arquitectònic de Barcelona (PEPPA 2000). núm identificador: 2708

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Estructures defensives i militars / Refugi antiaeri / De nova construcció / Galeria

Cronologia inicial: Contemporani (Metropolità) / 1917 - 1953 d.C.

Cronologia final: Contemporani (Metropolità) / 1917 - 1953 d.C.

DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

Fitxes inventari Patrimoni Arquitectònic de Barcelona (PEPPA 2000). núm identificador: 2708

ID 18**NOM SINGULAR** Coves del camí antic**ALTRES** Coves de la carretera antiga de Montjuïc**SITUACIÓ GEOGRÀFICA****Context** Muntanya de Montjuïc**Districte** Sants-Montjuïc**Codi Parcel·la****Codi d'Illa****Adreces****Coordenades UTM** x: 430636, y:4580301
(ETRS89)**DESCRIPCIÓ, IMATGES I NOTÍCIES HISTÒRIQUES****Descripció**

A la zona propera al número 7 de la carretera de Montjuïc, al límit del desnivell de la muntanya en aquest punt, s'observen la part superior d'una obertura al nivell natural. Aquesta està definida per una volta i possiblement estaria associada a un túnel o galeria subterrània. La vegetació existent no permet veure les dimensions i característiques de l'obertura, ni constatar l'existència d'una altra possible obertura en aquesta mateixa àrea. L'existència d'aquestes galeries es coneixia per diferents fonts orals, una de les quals ha estat recollida en un blog.

Per les seva ubicació en relació a la muntanya i al barri del Poble Sec, el túnel estaria vinculat a la comunicació amb algun polvorí de la muntanya (que per proximitat podria ser el d'Àlvarez de Castro), o bé a un refugi antiaeri de la guerra civil espanyola (1936-1939).

La construcció dels polvorins per a emmagatzemar munició a la muntanya de Montjuïc es va iniciar al segle XVIII, amb el Polvorí i el cos de guàrdia de la vessant nord-oest de la muntanya. Al mitjans-finals segle XIX se'n van edificar més, com ara els d'Àlvarez de Castro i del Morrot, que estaven vinculats amb diferents bateries ubicades en zones properes. Entre els polvorins i les bateries recorrien diferents túnels, per tal de transportar la munició. Associats amb aquestes galeries, hi havia diferents accessos al seu interior en diferents punts de la muntanya. Alguns d'aquests túnels van ser aprofitats com a refugis antiaeris durant la guerra civil espanyola.

Imatges*Vista general**Detall de l'obertura*

INFORMACIÓ TÈCNICA I LEGAL

Estat de conservació

Estat cobert per vegetació

Protecció

Proteccions existents

Protecció Generalitat Catalunya

Protecció específica Ajuntament de Barcelona (PEPPA 2000)

Nivell de protecció

Protecció arqueològica: Carta Arqueològica de Barcelona. Unitat: Montjuïc (num. 3236)

Fitxes inventari Patrimoni Arquitectònic de Barcelona (PEPPA 2000). núm identificador: 2708

CRONOLOGIA I TIPOLOGIA DE LES TROBALLES

Tipologia Patrimoni Immoble / Estructures defensives i militars / túnels

Estructures defensives i militars / Refugi antiaeri / Galeria

Cronologia inicial Urbà / Contemporani / 1860 - 1917 d.C.

Cronologia final: Contemporani (Metropolità) / 1917 - 1953 d.C.

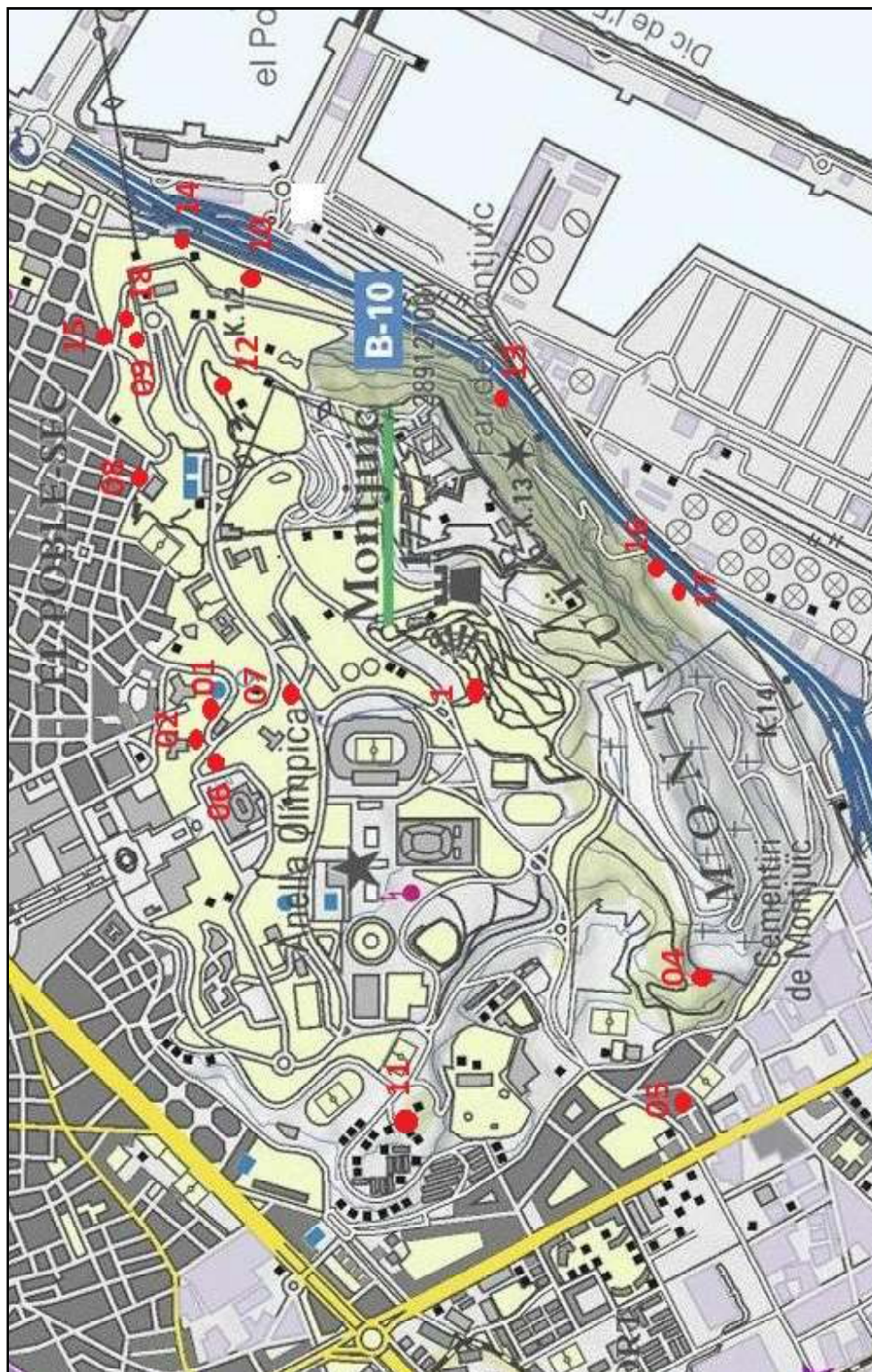
DOCUMENTACIÓ

Bibliografia

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://www.pladebarcelona.cat/2016/11/28/carretera-antiga-de-montjuic/>

PLANTA UBICACIÓ ELEMENTS

Planta situació elements (www.icgc.cat)

3. CONCLUSIONS

Els treballs de prospecció arqueològica visual de la Muntanya de Montjuïc s'han dut a terme entre els mesos d'octubre i novembre de 2017 i han estat finançats, en el marc del Pla Barcino, pel Servei d'Arqueologia de Barcelona (ICUB).

A partir d'aquests treballs s'han localitzat restes arqueològiques, algunes de les quals eren desconegudes fins al moment. Així mateix, a partir del buidatge bibliogràfic relatiu a la història de la muntanya, s'han marcat diferents punts on s'hi situarien restes d'edificacions. També s'han marcat edificacions i elements existents, que fins al moment no tenien protecció específica a nivell arqueològic.

La localització de les restes, així com la posada en valor de les edificacions i elements, han permès ampliar les dades relatives a la història de la muntanya de Montjuïc. En aquest sentit cal destacar per una banda la localització de tres punts amb restes de cronologia romana, que constaten la continuïtat d'ocupació de l'espai posteriorment al període ibèric. Les restes localitzades se situen a l'entorn de l'estadi Olímpic i el Museu Etnogràfic i ampliarien les àrees d'ocupació ja documentades en aquests punts en intervencions arqueològiques anteriors. A la zona de l'estadi Olímpic, les estructures (un paviment *d'opus signinum* i un possible mur en sec) estarien associades a una àrea productiva, que funcionaria amb el dipòsit i el forn d'àmfores localitzats l'any 1929. A l'àrea del museu Etnogràfic s'han localitzat dos punts amb restes arqueològiques (un mur i paviment *d'opus signinum* i un mur de possible cronologia tardoantiga), que podrien estar associades amb les restes de l'enterrament tardoantic documentat l'any 1971.

Pel que fa a època medieval, s'han marcat de manera específica el punt d'ubicació del castell de Port i de sis capelles documentades a la muntanya. La seva existència indica la continuïtat d'ocupació de l'espai en aquest període, amb unes edificacions associades amb el poder i el culte religiós. Les diferents ermites se situaven a l'entorn dels camins existents, que comunicaven la muntanya amb la ciutat de Barcelona. La relació dels barcelonins amb la muntanya es mostra de manera directa a partir de les diferents romeries i processons que s'efectuaven a les capelles.

En època moderna la muntanya variarà la seva funcionalitat anterior per passar a tenir un caràcter especialment defensiu. En aquest sentit, la construcció del castell de Montjuïc (el 1754) i del seu fortí anterior (el 1640) hauria estat fonamental per al canvi d'usos i de relació de la ciutat amb la muntanya. La construcció de polvorins (per a l'emmagatzematge de municions) es va iniciar ja al segle XVIII, a partir de l'edificació del polvorí i cos de guàrdia a la vessant nord-oest de la muntanya. Al segle XIX es van edificar nous polvorins, que estaven vinculats a bateries de defensa, definides també en el mateix moment. La comunicació entre els polvorins i les bateries s'efectuava especialment a partir de galeries i túnels subterranis. Els accessos des de l'exterior a aquestes

galeries s'efectuaven també des de punts situats a les parts baixes de la muntanya, tal i com s'ha constatat en els murs i obertures als mateixos del Passeig de Montjuïc i el de Joan Carner. Alguns d'aquests túnels haurien estat aprofitats com a refugis antiaeris durant la guerra civil espanyola (1936-1939). En relació a aquests refugis, a la Fàbrica Rivièrè s'ha localitzat un accés a un refugi vinculat a la fàbrica. Pel que fa a la fàbrica Rivièrè, se situaria als peus del desnivell sud-est de la muntanya i és una mostra destacable de l'activitat fabril desenvolupada als segles XIX i XX a Can Tunis.

4. BIBLIOGRAFIA

ACHON CASAS, O. (2010). *Memòria de la intervenció arqueològica a la carretera de Miramar 2-36. Jardins de Mossèn Costa i Llobera. Barcelona, Barcelonès. Codi: 058/10.* Arqueociència Serveis Culturals, SL. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

ALCUBIERRE, D; FERRER, C. (2006). *Memòria de la intervenció arqueològica als carrers Nou de la Rambla, Passeig de Miramar, camí de la Font Trobada i Passeig de Montjuïc. Barcelona, Barcelonès. Codis 088(05; 061/06).* Còdex Arqueologia i Patrimoni. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

CARRERAS CANDI, F. (1916). *La ciutat de Barcelona.* Geografia General de Catalunya. Establiment editorial de Albert Martín. Barcelona.

CORTADA COLOMER, LL. (1998). *Estructures territorials, urbanisme i arquitectura poliorcètics a la Catalunya preindustrial.* Volum II. Segles XVIII-XIX. Institut d'Estudis Catalans. Arxius de les Seccions de Ciències, CXIX. Secció de Ciències i Tecnologia. Barcelona.

FERNÁNDEZ, P, SÁNCHEZ, A. «Innovación y estrategias de crecimiento empresarial en la industria de transformados metálicos en España (1860-1935): los casos de Averly y Rivièr» (http://www.usc.es/estaticos/congresos/histec05/b3_sancho_sora_fernandez_perez.pdf)

HINOJO GARCIA, E. (2007). *Memòria de la intervenció arqueològica al Passeig Santa Madrona, 19-35 (Barcelona, Barcelonès). Codi: 060/07.* Codex, Arqueologia i Patrimoni. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

DE LA VEGA GÓMEZ, J. (1977). «Documents per a la carta arqueològica del Pla de Barcelona», Butlletí Mediterrània 10, Barcelona, pp. 9-44.

MIRÓ ALAIX, C.(1998). «El passat antic de la muntanya de Montjuïc». *Els barris de Barcelona II, Sants-Montjuïc, Les Corts, Sarrià-Sant Gervasi.* Enciclopèdia Catalana. Barcelona. pp. 18-25.

MIRÓ ALAIX, C. (2001). «Els ibers al Pla de Barcelona: el poblat ibèric de Montjuïc», De Barcino a Barcinona (segles I-VII), MHCB, Barcelona, pp. 112-139.

MIRÓ, C; MORENO, I; RAMOS, J. (2009). «El castell de Port de Montjuïc: un enclavament estratègic per a la consolidació d'un territori (segles XI-XV)». *Actes del XI Congrés d'Història de Barcelona -la ciutat en xarxa.* Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona. 1-3 de desembre de 2009.

MIRÓ, C; RAMOS, J. (2013). «Un exemple d'eplotació de la Carta Arqueològica de Barcelona: les vil·les i els petits assentaments agrícoles. Una primera radiografia del *territorium*». Quaderns d'Història i Història de la Ciutat de Barcelona. Època II, 9. Museu d'Història de Barcelona.

RODÀ, I. (1977). «La dispersión del poblamiento en el término de Barcelona en la época anterromana». *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad, XVII.* Ajuntament de Barcelona - Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona. pp. 47-92.

ROCA BLANCH, E. (1993). *La construcció de la muntanya de Montjuïc*. Tesi doctoral. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. ETSAB U.P.C. Barcelona.
<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

ROCA BLANCH, E. (2000). «Montjuïc, la muntanya de la ciutat». Institut d'Estudis Catalans, Barcelona. Institut de Cultura. pp.138-153.

RODÀ, I., 1975. «Notas arqueológicas: Una tumba de «tegulae». *Montjuich», Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, Ajuntament de Barcelona - Museu d'Història de la Ciutat, Barcelona, pp. 57-68.

SOLÉ PLÀ; CALVO SERRALONGA. (1899). *Apunts sobre guia-historia de Montjuich*. Associació Excursionista «Consell de Sis». Estampa de la viuda de J. Miguel. Barcelona.

VILARDELL FERNÁNDEZ, A. (2012). *Intervenció arqueològica al Passeig de l'Exposició 5-63 i 22-40. Barcelona, Barcelonès. Codi: 076/12. Memòria científica*. Antequem, arqueologia-patrimoni cultural. Memòria inèdita dipositada al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

Fitxes inventari Patrimoni Arquitectònic de Barcelona (PEPPA 2000). núm identificador: 1763, 1778, 2708

Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya. Barcelona. Fitxa: Polvorí i cos de guàrdia; Fitxa: Ermita de santa Madrona

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3236>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3012>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3066>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/2915>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3059>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3078>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3560>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3230>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3536>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3535>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/2919>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3026>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3316>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/2919>

<http://lavanguardia.com.2016.El-polvorin-fantasma-de-Montjuic.2016>

<http://lacruelguerra.blogspot.com.es/2008/07/el-refugio-delpaseodemontjuc-los>.

<http://www.lacruelguerra.com/articulos/montjuiclostune-les-secreto-s-la-bateria-costad-el-general-alvarez-castro>

www.achus.biz/tag/tuneles-del-polvorin/

<http://olvidadoeneltiempo.blogspot.com.es/2015/01/el-tren-fantasma>

https://www.metropoliabierta.com/vivir-en-barcelona/ocio/que-fue-del-parque-de-atracciones-montjuic_1562_102

<http://lamarina.cat/noticies/cultura/10265/muntanyamagicamontjuic>

«[Rivière](#)». L'Enciclopèdia.cat. Barcelona. [Grup Enciclopèdia Catalana](#).

<http://www.mcnbiografias.com/app-bio/riviere-manen-francisco-luis>

<http://www.elperiodico.com/es/barcelona/20061130/el-ayuntamiento-ya-es-propietario-del-95-de-la-montana-de-montjuic-5405307>

<http://www.pladebarcelona.cat/2016/11/28/carretera-antiga-de-montjuic/>